

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟΝ ΤΩΝ ΜΕΤΕΩΡΩΝ  
ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΙΣ ΚΑΙ ΕΡΜΗΝΕΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΙΔΡΥΣΙΣ ΤΗΣ ΣΚΗΤΗΣ ΤΩΝ ΣΤΑΓΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΒ' ΑΙΩΝΑ

α) *Αἱ ἀρχαιότεραι πηγαί.*

Ἐνωτέρω εἶδομεν<sup>1)</sup> ὅτι τῷ 1336 οἱ μοναχοὶ τῆς μονῆς Ζαβλαντίων ἐπέτυχον παρὰ τοῦ βασιλέως Ἀνδρονίκου Γ' Παλαιολόγου χρυσοβούλλον βεβαιωτικὸν τῶν ἀρχαίων τῆς μονῆς δικαίων πιθανώτατα δι' ἀντιπροσώπου αὐτῶν ἐν Κ/πόλει ταυτοχρόνως δ' ὁ ἐπίσκοπος Σταγῶν μετὰ τῶν κληρικῶν τῆς ἐπισκοπῆς ἠναγκάσθησαν αὐτοπροσώπως μεταβαίνοντες εἰς Κ/πολιν νὰ ζητήσωσι παρὰ τοῦ βασιλέως τὴν ἐπιχορήγησιν χρυσοβούλλου «βεβαιωτικοῦ πάντων τῶν προσόντων τῆ ἀγιωτάτῃ ἐπισκοπῇ» Σταγῶν. Ἡ ἰδιαιτέρα εὐνοια τοῦ βασιλέως ὑπὲρ τῆς μονῆς Ζαβλαντίων ἐξηγεῖται, ὡς εἶδομεν, διὰ τὴν συνεργασίαν τῶν μοναχῶν ἐκείνων ὑπὲρ τῆς βυζαντινῆς ἐπικρατήσεως ἐν Τρικκάλοις, ἣτις ἀναγράφεται ἐν αὐτῷ τῷ χρυσοβούλλῳ. Ἡ δὲ σιγή τοῦ βασιλικοῦ χρυσοβούλλου ὑπὲρ τῆς ἐπισκοπῆς Σταγῶν, ἀπολυθέντος τὸν αὐτὸν μῆνα καὶ ἔτος μὲ τὸ τῶν Ζαβλαντίων, ὡς πρὸς τὴν ὑποταγὴν τοῦ κάστρου Σταγῶν εἰς τὸν βασιλέα, δεικνύει ὅτι οἱ Σταγηνοὶ κληρικοὶ πολὺ καθυστέρησαν εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν βυζαντινῶν συμφερόντων ἐν Σταγοῖς, τῶν συναδέλφων αὐτῶν τῶν Ζαβλαντίων. Ὅπως δὲ ποτε ἐπεβραβεύθη τὸ χρυσοβούλλον, περὶ οὗ ἡμῖν ὁ λόγος, τῷ 1336 τῇ ἐπισκοπῇ Σταγῶν<sup>2)</sup>.

<sup>1)</sup> Ἰδὲ Ἐπετηρ. Βυζαντιν. σπουδῶν Α' σ. 165.

<sup>2)</sup> Τὸ χρυσοβούλλον τοῦτο Ἀνδρονίκου Γ' μὴ σωζόμενον πλέον ἐν πρωτοτύπῳ ἀλλ' ἐν ἀντιγράφῳ, ἐξωγραφημένῳ ἐπὶ τοῦ πρὸς Β. τοίχου τοῦ νάρθηκος τοῦ ἐν Καλαμπάκῃ βυζαντινοῦ ναοῦ τῆς Θεοτόκου ἀριθμεῖ ἐπτά μέχρι τοῦδε ἐκδόσεις ἐκ διαφόρων ἀντιγράφων, ἥτοι 1) ὑπὸ Σταυρ. Ἀριστάρχου ἐν Συλλ. Κ/πόλ. 3(1867) 32 ἔ. 2) ὑπὸ Παπαδοπούλου Κεραμ. ἐν Καταλογ. χειρογρ. τῆς ἐν Σμύρνῃ Εὐαγγελ. σχολῆς (1877) σ. 66 ἔ. 3) ὑπὸ Heuzey ἐν Mission archéol. de Macédoine 1876 παραγραφ. σ. 453 ἔ.

Διὰ τούτου ἐπετεύχθη ἡ ἀναγνώρισις τῶν παλαιότερων χρυσοβούλλων καὶ πρακτικῶν τῶν πρὸ τοῦ 1336 ἐπιχορηγηθέντων τῇ ἐπισκοπῇ. Ταῦτα δὲ εἶναι καθ' ἡμᾶς τριῶν κατηγοριῶν. Εἰς τὴν α' ἀνήκουσι τρία τᾶρχαιότατα πάντων χρυσοβούλλα, ἧτοι δύο μὲν ὑπὸ τοῦ βασιλέως Νικηφόρου Βοτανειάτου (1078—1081 μ. Χρ.) ἀπολυθέντα, ἓν δ' ὑπὸ τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ (1081—1118). Εἰς τὴν β' ἐν «προσταγματικὸν βασιλικὸν καὶ αὐθεντικὸν ἡμῶν» μετὰ προσηρημένου πρακτικοῦ. Τοῦτο τὸ «προσταγματικὸν ἡμῶν» δὲν πρέπει νὰ παρανοηθῇ ὡς σημαῖνον ἡμῶν, ἧτοι Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ Γ' τοῦ ἀπολύσαντος τὸ ἡμέτερον χρυσοβούλλον, ἀλλ' ἀνήκει εἰς ἄδηλον βασιλέα τοῦ Βυζαντίου προγενέστερον Ἀνδρονίκου Γ', προῆλθε δὲ ἀσφαλῶς ἐκ τῆς τυπικῆς προσωνυμίας τῶν βασιλέων: «ὁ ἅγιος ἡμῶν αὐθέντης καὶ βασιλεὺς». <sup>1)</sup> Εἶναι δὲ πάντως τὸ προσταγματικὸν=πρόσταγμα. Καὶ ἐνταῦθα δὲ ἄς ἐπιτραπῇ ἡμῖν παρέκβασις τις εἰς τὰ τοῦ τόσον ἀτελῶς σήμερον γινωσκομένου διοικητικοῦ τῶν βυζαντινῶν ὄργανισμοῦ ἀφορῶσα.

Τὰ *προστάγματα*, καθ' ὅσον ἡμεῖς μέχρι τοῦδε ἐν ταῖς πηγαῖς ἤρευνήσαμεν, ἦσαν ἔγγραφα βασιλικά δι' ὧν ὁ βασιλεὺς ἢ αὐτὸς παρέχει πρόνομια, δωρεὰς κ.τ.τ. εἰς ἰδιώτας, ἐπισκοπάς, μονὰς κ.λ. ἢ ἀναγνωρίζει καὶ ἐπικυροῖ τὰ ὑπ' ἄλλων ἰδιωτῶν ἢ ἀρχόντων ἀφιερωθέντα. Οὕτως ἐν ἐπιγραφῇ Μυστραῖ <sup>2)</sup> εὐρίσκομεν ὅτι «ἡ ἁγιωτάτη μητρόπολις Λακεδαιμονίας εὐηργέτηται διὰ θείου καὶ σεπτοῦ χρυσοβούλλου καὶ προσκυνητῶν προσταγμάτων», ἔνθα τὸ προσκυνητῶν προσταγμάτων=βασιλικῶν προσταγμάτων. Ἐν γράμματι τοῦ Λαρίσσης Ἀντωνίου <sup>3)</sup> «διὰ θείου καὶ σεπτοῦ προσταγματος κέκτηνται (οἱ Βοδεσᾶδες) μέρος τι τοῦ τόπου τοῦ ἐπονομαζομένου Γουλῆνου». Κατὰ τὴν βυζαντινὴν δὲ διοικητικὴν παράδοσιν εὐρίσκομεν καὶ ἐν ἑλληνικῷ γράμματι τοῦ Σέρβου βασιλέως Συμεῶν Οὕρησι «ἡ βασιλεία μου τὸ παρὸν πρόσταγμα διορίζεται, εὐεργετῆ καὶ ἀπολύει» <sup>4)</sup>.

4) ἐν Acta et Diplom. medii aevi *Miklosich Müller* 5, 270 ἔ. 5) ὑπὸ *N. Γιαννοπούλου* ἐν Νεολόγ. ἔβδομ. Ἐπιθ. 3,557 ἔ. 6) ὑπὸ *K. Πύβαλη* κατ' ἀπόγραφον ἐκ Καλαμπάκας τοῦ Γ. Λαμπάκη ἐν ἐφημερ. Ἀθηνῶν οἱ «Καιροὶ» ἔτους 1900 ἀριθ. 4303 τῆς 29 Νοεμβρίου σ. 4 7) ὑπὸ *Πορφ. Οὐσπένοσκη* Περιήγησις εἰς τὰ τῶν Μετεώρων. . . μοναστήρια σ. 405 ἔ. Πβ. *P. Marc*, Plan zum Corpus der griech. Urkunden σ. 43,2 καὶ *I. Κ. Βογιατζίδου* ἐν Δελτ. Ἰστορ. Ἐταιρ. 7,173.

<sup>1)</sup> Α. γ. περιόδ. Βυζαντίς τόμ. Β', 63' <sup>2)</sup> *G. Millet*, Inscript. byz. de Mistra ἐν Bull. Corr. Hellen. τόμ. 23 σ. 123. <sup>3)</sup> Περιόδ. Βυζαντίς Β' 65<sup>22</sup> <sup>4)</sup> περιόδ. Βυζαντίς Β' 10<sup>6</sup>, ὁμοίως αὐτόθι 11<sup>2</sup>, 89<sup>1</sup>, 90<sup>7</sup>, 95<sup>16</sup>, αὐτόθ. 95<sup>11</sup> ἀφιερῶματα κληρικῶν πρὸς τὰς μονὰς Μετεώρων καὶ ἁγ. Τριάδος ἐπικυρούμενα διὰ βασιλικοῦ προσταγματος πβ. Βυζαντίδ. Α' 552 ἔνθα διὰ χρυσοβούλλου ἐπικυροῦται δωρεὰ τῆς κεφαλῆς Πελοποννήσου πρὸς τὴν μονὴν Βροντοχίου.

Εἰς πολλάς περιπτώσεις ἀντὶ διὰ βασιλικῷ προστάγματος παρεχωροῦντο τὰνωτέρω πρὸς ἰσχὺν μείζονα μὴ ἐπηρεαζομένην ὑπ' οὐδεμιᾶς ἀμφισβητήσεως, διὰ βασιλικῷ χρυσοβούλλου. Οὕτω ὑπὸ Ἀνδρονίκου Γ' «ἐδόθη . . . τῷ ῥηθέντι Μιχαλάκη διὰ προστάγματος τὸ εἰρημένον χωράφιον· εἶτα ζητήσας ὁ Σπίγγης κὺρ Λέων ἐκεῖνος ἀπῆρε διὰ χρυσοβούλλου βασιλικῷ τὸ χωράφιον»<sup>1</sup>).

Εἰς τὸ ἡμέτερον βασιλικὸν πρόσταγμα εἴπομεν ὅτι ἦτο προσηρημένον καὶ πρακτικὸν μνημονεῦον ἐν λεπτομερεῖα τὴν ἔκτασιν τῶν δωρηθεισῶν τῇ ἐπισκοπῇ γαιῶν.

Ἐν τῷ γλωσσαρίῳ τοῦ Ducange τὸ μὲν *πρακτικά* ἐρμηνεύεται διὰ τοῦ *acta publica* ἄνευ ἄλλης περαιτέρω ἐρμηνείας· ἀλλὰ περὶ τῶν κτηματολογικῶν πρακτικῶν δυνάμεθα ἐκ τῆς ἰδίας ἡμῶν μελέτης νὰ προσθήσωμεν τὰ ἐξῆς. Ταῦτα ἦσαν δύο εἰδῶν, τὰ καλούμενα *σεκρετικά* καὶ τῆς ἀναγραφῆς. Πᾶν νέον πρακτικὸν ἀναγραφῆς συνετάσσετο ὑπὸ τοῦ ἀποστελλομένου κατ' ἐπαρχίας ἀναγραφέως, ἀντιπαρεβάλλετο δὲ πρὸς ἔλεγχον πρὸς τὸ ἐν τῷ σεκρέτῳ κατατεθειμένον σεκρετικὸν πρακτικόν. Διδακτικὸν χωρίον εἶναι τὸ ἐν *Act. et Diplom. medii aevi* 3,35 πβ. αὐτόθι σ. 27,32,56.

Τέλος δ' εἰς τὴν γ' κατηγορίαν ἀνήκουσι χρυσόβουλλα μετὰ πρακτικῶν, σιγίλλίων καὶ ἀναγραφῶν.

Τούτων τὰ τῆς α' κατηγορίας δὲν προσήχθησαν ἐν Κ/πόλει πρὸ τοῦ αὐτοκράτορος, ἀφοῦ ἐν τῷ ἡμετέρῳ χρυσοβούλλῳ λέγεται ὅτι «ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος καὶ οἱ κληρικοὶ τῆς ἀγιοτάτης ἐπισκοπῆς Σταγῶν ἀνέφερον ὅτι κέκτηνται δύο χρυσόβουλλα τοῦ ἀοιδίμου μακαρίτου ἀγίου αὐθέντου καὶ βασιλέως κὺρ Νικηφόρου τοῦ Βοτανειάτου καὶ ἕτερον χρυσόβουλλον τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ δωρούμενα τῇ αὐτῇ ἐπισκοπῇ παροίκους ἐνυποστάτους μετὰ τῆς γῆς τοσούτων ζευγαρίων ἑτέραν γῆν μοδίων χιλίων, ἣτις εὐρίσκεται ἐν τῷ χωρίῳ λεγομένῳ Κουβέλτζιον». Πῶς ὅμως συνέβη νὰ μὴ προσαχθῶσι τὰρχαιότερα ἐκεῖνα χρυσόβουλλα εἰς τὸν αὐτοκράτορα; Ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο περιέχεται ἐν αὐτῷ τῷ κειμένῳ τοῦ χρυσοβούλλου. Διότι ἐν τῷ τῆς δευτέρας κατηγορίας βασιλικῷ προστάγματι ὑπερ αὐτούσιον προσήχθη εἰς τὸ βασιλικὸν γραφεῖον ἀνεγράφετο ἡ δωρεὰ πρὸς τὴν ἐπισκοπὴν Σταγῶν «τῶν ἀναγεγραμμένων ἐνυποστάτων παροίκων μετὰ τῆς γῆς αὐτῶν χωρούσης ζευγάρια δεκαεννέα καὶ ἐπέκεινα τούτων ὅσα ἐν τῷ πρακτικῷ γεγραμμένα τυγχάνουσιν». <sup>2</sup>) ἦτοι τὸ

<sup>1</sup> Βυζαντις Β' 76<sup>α</sup>), ἰδὲ καὶ Millet. "Ενθ' ἄνωτ. 23,10. <sup>2</sup>) Δηλαδή γῆ χιλίων μοδίων ἐν τῷ χωρίῳ Κουβέλτζιον, ΝΑ κειμένῳ τῆς Καλαμπάκας.

τῆς β' κατηγορίας βασιλικὸν πρόσταγμα περιελάμβανε τὰς αὐτὰς δωρεὰς ἅς καὶ τῆς α'. κατηγορίας χρυσόβουλλα, ἐν ἄλλαις λέξεσι τὸ ἡμί-τερον πρόσταγμα ἀπλῶς βεβαιωτικὸν ἦτο τῶν ἐν τοῖς προγενεστέροις χρυσοβούλλοις «προσόντων τῇ ἐπισκοπῇ», διὸ ἐκρίθη περιττὸν νὰ προσαχθῶσι καὶ ἐκεῖνα εἰς τὸ βασιλικὸν γραφεῖον. Ὁ τοιοῦτος δὲ τοῦ προστάγματος χαρακτηρισμὸς λύει καὶ τὸ ζήτημα τοῦ ἀπολύσαντος βασιλέως· εἶχεν ἐκδοθῆ δηλαδὴ τοῦτο ὑπὸ τινος τῶν προμνημονευθέντων βασιλέων τοῦ Νικηφόρου ἢ Ἀλεξίου, ἢ ὑπὸ τινος τρίτου μεταγενεστέρου τούτων; Ἐν σιγίλλῳ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Ἀντωνίου ὑπὲρ τῆς ἐπισκοπῆς Σταγῶν καὶ ἔτους 1393<sup>1)</sup> γίνεται μνεῖα προγενεστέρου χρυσοβούλλου, τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ (1144--1180 μ. Χ.), ὑπὲρ τῆς αὐτῆς ἐπισκοπῆς, λέγοντος: «ἵνα κατέχη καὶ διέπη τὴν ἐνορίαν αὐτῆς ἅπασαν ἀνενοχλήτως καὶ ἀσκανδαλίως καὶ τὰ ἑαυτῆς μετόχια καθὼς ἐδήλωσαν ἡμῖν τὰ βασιλικά προστάγματα καὶ χρυσόβουλλα».

Ἐκ τούτου μανθάνομεν ὅτι ὁ βασιλεὺς Μανουὴλ Κομνηνὸς εἶχεν ὑπ' ὄψει τοῦ προγενέστερα αὐτοῦ προστάγματα καὶ χρυσόβουλλα ὑπὲρ τῆς ἐπισκοπῆς Σταγῶν. Τίνα ἦσαν ταῦτα; Ἀναμφιβόλως μεταξὺ μὲν τῶν χρυσοβούλλων ἄτινα ὁ Μανουὴλ εἶχεν ὑπ' ὄψει ἦσαν καὶ τὰ τρία τῆς α' κατηγορίας τὰ Βοτανειάτου καὶ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ,<sup>2)</sup> μεταξὺ δὲ τῶν προσταγμάτων τὸ ἡμέτερον πρόσταγμα τῆς β' κατηγορίας· ἀλλὰ ταῦτα μόνον προσήχθησαν τῷ βασιλεῖ Μανουὴλ ἢ καὶ ἄλλα ἐκτὸς τούτων; Ἐπειδὴ ἐκ τῶν ὑπ' ὄψει τοῦ Μανουὴλ χρυσοβούλλων καὶ προσταγμάτων διελάμβανόν τινα περὶ ἀνενοχλησίας τῆς ἐπισκοπῆς ἀφ' ἐνὸς καὶ τῶν μετοχίων αὐτῆς ἕξ ἄλλου, εἰς δὲ τὰ ἡμέτερα χρυσοβούλλα τῆς α' κατηγορίας ὡς καὶ τὸ πρόσταγμα τῆς β' κατηγορίας οὐδεὶ λόγος γίνεται περὶ μετοχίων τῆς ἐπισκοπῆς Σταγῶν, εἰ μὴ ἐν τοῖς ἡς γ' κατηγορίας χρυσοβούλλοις, ἔπεται ὅτι 1) ὁ βασιλεὺς Μανουὴλ καὶ ἄλλα χρυσόβουλλα ὑπὲρ τῆς ἐπισκοπῆς Σταγῶν ἐκδοθέντα εἶχεν ὑπ' ὄψει, πλὴν τῶν τοῦ Βοτανειάτου καὶ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ 2) ὅτι ταῦτα πρέπει νὰ αναζητήσωμεν μεταξὺ τῶν χρυσοβούλλων τῆς γ' κατηγορίας.<sup>3)</sup> Τὰ προγενέστερα τοῦ Μανουὴλ προστάγματα καὶ χρυσόβουλλα τὰ ὑπὲρ τῶν μετοχίων τῆς ἐπισκοπῆς, χρονολογικῶς πρέπει νὰ περιορισθῶσι μεταξὺ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ καὶ Μανουὴλ Κομνηνοῦ. Διότι κατὰ τὴν διατύπωσιν τοῦ χρυσοβούλλου Ἀνδρονίκου Γ' (1336), ἥτις ἀκολουθεῖ χρονολογικὴν σειρὰν,<sup>4)</sup> δὲν ὑπῆρχον (οὐχί, δὲν ἐσώζοντο) ἀρχαι-

<sup>1)</sup> Ἴδὲ ἄνωτ. Ἐπετηρ. Βυζαντ. σπουδῶν Α' σ. 156.

<sup>2)</sup> Ἀφοῦ ταῦτα ἐσώζοντο ἀκόμη τῷ 1336. <sup>3)</sup> Ἄτινα πράγματι πραγματεύονται περὶ ἀνενοχλησίας τῆς ἐπισκοπῆς καὶ τῶν μετοχίων. <sup>4)</sup> Οὐχὶ εἰδολογικὴν (ἰδὲ λ. χ. ὅτι καὶ τὰ τῆς γ' κατηγορίας ὁμιλοῦσι περὶ κτήσεως γῆς ὡς τὰ τῆς α')

ότερα τῶν τοῦ Βυτανειάτου χρυσόβουλλα ὑπὲρ τῆς ἐπισκοπῆς Σταγῶν, τοῦλάχιστον ὡς πρὸς τὰ προνόμια καὶ τὰ κτήματα τῆς ἐπισκοπῆς τὰ μέχρι τοῦ 1336 σωζόμενα, περὶ ὧν ἔξ ἄπαντος ἔδει νὰ διαλαμβάνη τὸ χρυσόβουλλον Ἀνδρονίκου Γ'.

Τὰ χρυσόβουλλα τῆς γ' κατηγορίας «τῶν πρὸ ἡμῶν βασιλέων» περιέχουσι α) τὰ περὶ ἀνενοχλησίας τῆς ἐπισκοπῆς καὶ τῶν μετοχίων προγενέστερα τοῦ Μανουὴλ χρυσόβουλλα, ἅτινα ἐσώζοντο ἀκόμη καὶ τῷ 1393, ὅτε ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Ἀντώνιος («ἡ ἐμὴ Μετριότης ἀναγνοῦσα καλῶς») ἐξέδωκε τὸ οἰκεῖον σιγίλλιον. β) αὐτὸ τὸ χρυσόβουλλον τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ. Καὶ ἂν ἐν τοῖς χρυσοβούλλοις τῆς γ' κατηγορίας ὑποτεθῆ ὅτι περιλαμβάνοντο καὶ χρυσόβουλλα ἀπολελυμένα μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1180 καὶ 1328 ταῦτα ὡς πρὸς τὰ προνόμια τῶν μετοχίων τῆς ἐπισκοπῆς ἔδει νὰ θεωρηθῶσιν ἁπλῶς ἐπικυρωτικὰ τῶν προγενεστέρων τῆς βασιλείας τοῦ Μανουὴλ, διότι ὡς ἀνωτέρω ἐδείχθη τὰρχαιότατα χρυσόβουλλα τὰ περὶ ἀνενοχλησίας τῆς ἐπισκοπῆς τῶν Σταγῶν καὶ περὶ μετοχίων αὐτῆς μνεῖαν ποιούμενα εἶναι ἀπολυθέντα πρὸ τοῦ ἔτους 1143 μ. Χ. τῆς βασιλείας τοῦ Μανουὴλ <sup>1)</sup>.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἔγινε φανερόν 1) ὅτι ὁ βασιλεὺς ὁ τὸ πρόσταγμα τῆς β' κατηγορίας ἐκδοὺς εἶναι τις ἐκ τῶν δύο Κομνηνῶν ὁ Ἰωάννης ἢ Μανουὴλ, ὁ αὐτὸς ὅστις καὶ τὰ περὶ μετοχίων τῆς ἐπισκοπῆς Σταγῶν χρυσόβουλλα ἐξέδωκε. 2) ὅτι τῶν τῆς γ' κατηγορίας «πρὸ ἡμῶν βασιλέων» εἶναι οἱ Ἰωάννης Κομνηνὸς καὶ Μανουὴλ Κομνηνός. Πρὸς ταῦτα δὲ συνάπτεται ἀμέσως τὸ ζήτημα περὶ ἰδρύσεως τῆς ἡμετέρας σκῆτης. Διότι ἀφοῦ ἅπαξ καθωρίσθη τίνες εἶναι «οἱ πρὸ ἡμῶν βασιλεῖς» εἶναι προφανές ὅτι εἰς τοὺς χρόνους τούτων ἀνακτέα ἡ πρώτη μνεῖα περὶ ἰδρύσεως τῆς σκῆτης, ἦτοι εἰς τὸν ιβ' αἰῶνα.

### β) Τὸ πρακτικὸν τοῦ Μανούση

Πότε ἰδρύθη ἡ Σκῆτη τῶν Σταγῶν ἐπαρκῶς δὲν εἶχεν ἐρευνηθῆ μέχρι τοῦδε· ἄλλοι μὲν τῶν ἐρευνητῶν ἀνήγον τὴν ἀρχὴν τῆς Σκῆτης εἰς τὸν ΙΔ' αἰῶνα, ἄλλοι καὶ εἰς τὸν Ι'. Ἦδη παρὰ τῷ Bursian ἐν *Geographie von Griechenland* Α' 49 ἀναγινώσκωμεν ὅτι «ἀπὸ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἰδρύθησαν τὰ Μετέωρα». Ὁ Κ. Παπαρηγόπουλος ἐν Ἑλληνικῇ Ἱστορίᾳ τόμ. Ε' <sup>14</sup> σ. 304 «Ὁ δὲ τῆς Θεσσαλίας ἄρχων Συμεὼν Οὐρῶς μετέβαλε τὴν χῶ-

<sup>1)</sup> Τὸ τελευταῖον χρυσόβουλλον Ἀνδρονίκου Γ' δὲν μνημονεύεται ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου ἐν τῷ σιγίλλῳ ὡς μὴ περιλαμβανόν οὐδὲν νέον θέμα πλὴν τῶν περιλαμβανόμενων ἐν τοῖς προγενεστέροις τοῦ ἔτους 1336.

ραν ἐκείνην εἰς ἀληθὲς μοναστήριον· διότι ἐπὶ τούτου κατεσκευάσθησαν τὰ γνωστὰ τῶν Μετεώρων ἐρημητήρια». Ὁ Σπυρ. Λάμπρος ἐν Νέῳ Ἑλληνομνήμονι τόμ. Β΄ σ. 51 γράφει: «Ἡ ἀρχὴ τῶν μονῶν τῶν μετεώρων ἀνέρχεται εἰς τὰ μέσα τοῦ δεκάτου τετάτου αἰῶνος, ὅτε ἰδρύθησαν αἱ πρῶται αὐτῶν ἐπὶ τῶν δυσπροσίτων ἐκείνων βράχων ὑπὸ μοναχῶν φευγόντων τὰς διαμάχας, ὧν ἔρμαιον ἐγένετο ἡ Θεσσαλία, ἐπικρατούντων τῶν Σέρβων ἐπὶ τῆς ἀρχῆς Συμεῶν Παλαιολόγου τοῦ Οὕρεση». Ὁ δὲ Οὐίλλιαμ Μίλλερ ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς Φραγκοκρατίας ἐν Ἑλλάδι τόμ. Α΄ σ. 420 γράφει: «Καὶ κατὰ μὲν τὴν γνώμην τῶν πρώων ἡγουμένου τοῦ Μετεώρου (Πολυκάρπου), ὅστις ἐδημοσίευσεν ἱστορίαν τῶν εἰκοσιτεσσάρων μονῶν τῶν Μετεώρων, ἡ ἀρχὴ τῆς ἐναερίου ταύτης μοναστικῆς κοινότητος δύναιται νάναβιβασθῆ εἰς τὰ τέλη τοῦ δεκάτου αἰῶνος, ὅτε ἐγκαθιδρύθη αὐτόθι μοναχὸς τις Ἀνδρόνικος ἢ Ἀθανάσιος ἐν τοῖς χρόνοις καθ' οὓς ὁ μέγας Βούλγαρος τσάρου Σαμουὴλ ἐδήκον τὴν Θεσσαλίαν . . . Ἀλλὰ συμφώνως πρὸς χειρόγραφον τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος, περισωθὲν ἐν μεταγενεστέρῳ ἀντιγράφῳ ἐν Μετεώροις, καὶ πρὸς τὸν βίον τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου τὸν πρὸ δλίγων ἐτῶν ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Λάμπρου πρῶτος ὁ Νεῖλος, ἡγούμενος τῆς μονῆς Δουπιάνης, κειμένης πλησίον τοῦ γραφικοῦ χωρίου Καστράκι, ἔκτισε τέσσαρας ἐκκλησίας ἐν τοῖς σπηλαίοις, ἅτινα βλέπομεν ἐν τοῖς βράχοις τῆς ἀγρίας καὶ ἐρήμου ἐκείνης κοιλάδος μεμονωμένων κρημνῶν».

Τέλος ὁ Ἀδαμαντίου ἐπ' ἐσχάτων περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς σκήτης ἐσημείωσεν: «Οἱ μετέωροι λίθοι παρέσχον βεβαίως καὶ πολὺ πρὸ τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, πρὸ τῆς συμπήξεως τῆς μοναστικῆς πολιτείας τῶν Μετεώρων, καταλληλότερα ἀσκητήρια καὶ ἀναχωρητήρια· ἢ κατὰ τὰς πέτρας ἐκεῖνας σκήτη ὑπῆρχε, φαίνεται, ἀπὸ τῆς πρώτης χριστιανικῆς χιλιετηρίδος. . . . Ἀλλὰ μόνον ἀπὸ τῆς ΙΑ' ἐκ. δυνάμεθα νὰ υποστηρίξωμεν ὅτι εἰς τοὺς παρὰ τοὺς Σταγοὺς βράχους καὶ σπήλαια κατέφευγον ἀναχωρηταί, ὄχι ναοὺς, ἀλλ' ἀπλᾶς κέλλας, ἴσως καὶ παρεκκλήσια, προσευχάδια κατασκευάζοντες».

Ἐν τοῖς χρυσοβούλλοις τῶν δύο Κομνηνῶν μνημονεύονται «τὰ μοναστήρια» τῆς ἐπισκοπῆς Σταγῶν, οὕτως ἀορίστως, ἄνευ ὀνομαστικῆς μνείας μιᾶς ἐκάστης τῶν τῆ ἐπισκοπῆ Σταγῶν ὑπαγομένων μονῶν· ἀλλ' ἐν τῷ πρακτικῷ τοῦ Μανούση,<sup>1)</sup> τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, αἱ αὐταὶ μοναὶ ἀναγράφονται ὀνομασί: <sup>2)</sup> «εἰς μετόχια ὄντα τῆς αὐτῆς ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς ἢ τε μονῆ τῆς

<sup>1)</sup> Οὗ μνεία ἐν τῷ χρυσοβούλλῳ Ἀνδρονίκου Ι' ἔτους 1336.

<sup>2)</sup> Ἡ ὀνομαστικὴ δ' αὕτη μνεία τοῦ πρακτικοῦ σφηρίζεται ἐπὶ τοῦ κειμένου «τῶν ἀναπεφωνημένων βασιλικῶν χρυσοβούλλων» τῶν δύο Κομνηνῶν, διότι ἐν τῷ χρυσοβούλλῳ Ἀνδρον. Ι' φέρεται: καθ' ὃ καὶ τὸ πρακτικὸν εἶδομεν καὶ ἐπέγνωμεν τοῦ Μανούση.

ὑπεραγίας Θεοτόκου ἢ Δουπιάνη καὶ ἡ μονὴ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου εἰς τὸ Λιμπόχοβον καὶ ἡ μονὴ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου εἰς τὸ Ἴασπροπόταμον». <sup>1)</sup> Ἐκ τούτων μόνον ἡ μονὴ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἢ Δουπιάνη ἀνήκει εἰς τὴν ἡμετέραν σκήτην, περὶ ἧς ὁμιλοῦμεν κατωτέρω. Ποῖον δὲ εἶναι τὸ πρακτικὸν τοῦ Μανούση; Ἐπειδὴ ὡς εἶναι γνωστὸν ἐκ τοῦ σιγιλίου Ἄνωτιου τοῦ Δ' ὁ Μανουὴλ Κομνηνὸς ὑπῆρξε «κτῆτωρ τῆς ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς Σταγῶν», κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1162—3 ὁ αὐτὸς διέταξε νὰ γείνη ἡ ἀπογραφὴ τῶν κτημάτων τῆς ἐπισκοπῆς, <sup>2)</sup> μεθ' ἣν πιθανώτατα ἐξέδωκε τὸ γνωστὸν ὑπὲρ τῆς ἐπισκοπῆς Σταγῶν χρυσόβουλλον, διὰ τοῦτο θεωρῶ πολὺ πιθανὸν ὅτι ἐπὶ τῆς βασιλείας τούτου συνετάχθη καὶ τὸ πρακτικὸν τοῦ Μανούση τὸ περιέχον λεπτομερῶς τὰ ὄρια τῆς ἐπαρχίας τῆς ἐπισκοπῆς Σταγῶν.

Ὡς ἔμμεσον τῆς ἐρεῦνης ἡμῶν ταύτης ἐξαγόμενον ἀναγράφω ἐνταῦθα ὅτι οἱ Ἄλβανοὶ οἱ κοινῶς πιστευόμενοι ὡς τὸ πρῶτον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἐν Θεσσαλίᾳ ἐγκατασταθέντες, <sup>3)</sup> ἤδη πρότερον ἀπὸ τοῦ ΙΒ' εἶχον ἐκεῖ ἐγκατασταθῆ, ἀφοῦ μνεῖαν αὐτῶν ἔχομεν ἐν τοῖς χρυσοβούλλοις αὐτῶν τῶν οὐο Κομνηνῶν πιθανώτατα <sup>4)</sup> «ἀνωτέρως διατηρεῖσθαι διαλαμβάνοντα πάντα τὰ ὑπὸ τὴν ἀγιωτάτην ἐπισκοπὴν, τοὺς κληρικῶς δηλαδή, τοὺς ἐνοίκους, τὰ χωρία, τὰ μοναστήρια καὶ τοὺς ὑπὸ τὴν ἐνορίαν αὐτῆς ὄντας ἱερωμένους Βλάχους τε καὶ Βουλγάρους καὶ Ἄλβανίτας».

### γ) Τοπογραφία τῆς σκήτης τῶν Σταγῶν

Αὐτὴ ἡ ἱστορία τῆς ἰδρύσεως τῆς ἡμετέρας σκήτης ἐπιβάλλει ἡμῖν νὰ ἐρευνήσωμεν ἐνταῦθα τοπογραφικὰ τινὰ ζητήματα τῶν μεσαιωνικῶν Σταγῶν. Ἐν τῷ πρακτικῷ λοιπὸν τοῦ Μανούση γίνεται λόγος περὶ τῆς ἔδρας τῆς ἐπισκοπῆς Σταγῶν διὰ τῶν ἐξῆς: «διακειῖσθαι τὴν ἐπισκοπὴν εἰς τὸ Παλαιόκαστρον διακρατοῦσαν αὐτὸ καὶ περὶ τοὺς πρόποδας τούτου ἔχουσαν περιβόλιον καὶ λουτρὸν σύνεγγυς τοῦ ἁγίου ναοῦ τοῦ Προδρομοῦ ἔνθα καὶ ἡ βρύσις ἐστίν, ἔτι δὲ καὶ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ αὐτοῦ Παλαιοκάστρου τὸ ἐμπόριον. . . » <sup>5)</sup> Ἐν πρώτοις ζητητέον πεῦ κεῖται καὶ

<sup>1)</sup> Ἐκδ. *Ὁσπένσκη*, Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 406

<sup>2)</sup> *Ὁσπένσκη*. Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 363 Ν. Βέης, Ἐκθεσ. παλαιογρ. καὶ τεχνικῶν ἐρευνῶν ἐν ταῖς μοναῖς τῶν Μετεώρων, ἐν Ἀθήναις 1911, σ. 50

<sup>3)</sup> *Μάλλερ—Λάμπρου*. Ἱστορία τῆς Φραγκοκρατίας ἐν Ἑλλάδι τόμ. Α' σ. 354.

<sup>4)</sup> Λέγομεν πιθανώτατα, διότι ἐν τῷ κειμένῳ τοῦ σιγιλίου τοῦ 1393 ἐν τῇ περιγραφῇ ἐκ τοῦ χρυσοβούλλου τοῦ Μανουὴλ Κομνηνοῦ δὲν ἀναφέρονται ζητῶς οἱ Ἄλβανοὶ ὡς ἀναφέρονται αἱ Μοναὶ τῶν Σταγῶν.

<sup>5)</sup> Ἐκδ. *Ὁσπένσκη*. Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 406. Ἴδὲ ἐν τῷ σχεδίῳ ὅπερ ὀφείλομεν εἰς τὸν φίλον ἀρχαιολόγον κ. Ἀνδρ. Ξυγγόπουλον εἰκ. 1.

ποῖον εἶναι τὸ ἐνταῦθα λεγόμενον Παλαιόκαστρον; Πρὸς εἴρεσιν τούτου ὀδηγοῦμεθα ἐκ τῶν συμφραζομένων. Ὅτι δηλ. εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Παλαιόκαστρον εὐρίσκεται ὁ ναὸς τοῦ Προδρόμου μετὰ τῆς βρύσεως. Πράγματι ἀναγνωρίζομεν τὴν βρύσιν αὐτὴν ὡς καὶ τὸν ναὸν τοῦ Προδρόμου ἐν τῷ ναῷ τοῦ Προδρόμου τῷ κειμένῳ κατὰ τὰ ΒΑ. τῆς σημερινῆς κωμοπόλεως τῆς Καλαμπάκας <sup>1)</sup> μετὰ τῆς ὑπὸ τὸν ναὸν σήμερον ῥεούσης βρύσεως, τοῦ Προδρόμου κοινῶς λεγομένης, ὥστε τὸ Παλαιόκαστρον ζητητέον ἐν τοῖς ὑπὲρ τὸν Πρόδρομον ὑψώμασιν <sup>2)</sup>.

Πράγματι Β. τῆς Καλαμπάκας ὑψοῦται σειρὰ ἀπὸ Α. πρὸς Δ. μεγάλων κροκαλογενῶν βράχων τῶν κοινῶς γνωστῶν ὡς Μετεώρων, οἵτινες προστατεύουσιν ἀπὸ τῶν βορείων ἀνέμων τὴν κωμόπολιν. Μεταξὺ τῶν βράχων τούτων εὐρίσκομεν λείψανα τοῦ ἡμετέρου Παλαιόκαστρον, νῦν Παλαιόκαστρο λεγομένου. Ὁ Heuzey περὶ τούτου (σ. 414) γράφει: *il faut tenir compte de la curieuse acropole de refuge de Καστράκι cachée un peu en arrière. . . οὐ l'on trouve encore . . . des escaliers, des citernes. . .*

Πότε ἰδρῦθη τὸ κάστρον τοῦτο δὲν γινώσκομεν. Ἐπειδὴ ὁ μὲν Στράβων (Ζ' 9) ἀναφέρει τὸ Αἰγίνιον Τυμφαίων ὡς «ἄμορον Αἰθιχία καὶ Τρίκη» ὁ δὲ Λίβιος ἐκ τοῖς πολέμοις τῶν Ῥωμαίων κατὰ τοῦ Φιλίππου λέγει αὐτὸ ὡς *locum prope inexplugnabilem* πάντως πρέπει τὸ σημερινὸν Παλαιόκαστρο νὰ σχετίσωμεν πρὸς τὸ ἀρχαῖον Αἰγίνιον. Ἄλλὰ τὴν θέσιν τοῦ ἀρχαίου τούτου Αἰγινίου οὐχὶ ὁμοφώνως οἱ νεώτεροι καθορίζουσιν. Οὕτως ὁ Lolling <sup>3)</sup> καὶ ὁ Heuzey <sup>4)</sup> θεωροῦσιν Αἰγίνιον τὴν σημερινὴν Καλαμπάκην. Ὁ Hirschfeld ἐν R. E. Pauly Wiss. ὁμοίως.

Ὁ δὲ Πορφύριος Οὐσπένσκη <sup>5)</sup> τοποθετεῖ τὸ Αἰγίνιον εἰς τὸ σημερινὸν Καστράκι κατὰ τὴν ἀντίθετον δηλ. ὑπώρειαν ἢ ἡ Καλαμπάκα τῶν ἀνωτέρω κροκαλογενῶν βράχων. Ἡ παρατήρησις ὁμοίως πρῶτον μὲν τῆς θέσεως τῆς σημερινῆς Καλαμπάκας ἣτις βλέπει πρὸς μεσημβρίαν, τελείως προφυλαγμένη ἀπὸ τῶν βορείων ἀνέμων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ Καστράκι ἀναπεπταμένον πρὸς βορρᾶν, δεύτερον δὲ ὅτι ἱκανὰ ἀρχαῖα ἐπιγραφικὰ καὶ μὴ μνημεῖα εὐρίσκονται ἐν τῇ σημερινῇ Καλαμπάκᾳ οὐχὶ δ' ἐν Καστρα-

<sup>1)</sup> Δι συνοικίαι τῆς σημερινῆς Καλαμπάκας ἐκτεινομένης ἐξ Α πρὸς Δ εἶναι κατὰ τὴν διεύθυνσιν αὐτὴν αἱ ἐξῆς: 1) Πλοῦργος μαχαλᾶς 2) Σοποτὸς 3) Πλοδρόμος 4) Λαλσόκα 5) Ἀγλίστρα 6) Πηγᾶδι.

<sup>2)</sup> Ἴδὲ καὶ Γ. Κ. Βογιατζίδου ἐν περιοδ. Ἀθηνᾶ τόμ. 20 σ. 28 ἑ.

<sup>3)</sup> *Geographie und Geschichte des grischischen Altertums* σ. 151.

<sup>4)</sup> *Mission Archéolog. de Macédoine* σ. 452.

<sup>5)</sup> Ἐνθ' ἀνωτ. σ. 235, 244. Κατὰ τὸν Οὐσπένσκη καὶ ὁ Ἀδαμαντίου ἐν Πρακτικοῖς Ἀρχαιολ. Ἐταιρ. 1909 σ. 212 σημ. Ἴδὲ κ Βυζαντι. δ. Β' 237



κίω, ἄγει ἡμᾶς εἰς τὴν εἰκασίαν ὅτι τὸ Αἰγίνιον ταυτιστέον πρὸς τὴν σημερινὴν Καλαμπάκαν· καλύτερα δὲ θέλει κατανοηθῆ ἢ θέσις τῆς ἀρχαίας πόλεως ἐκ τῶν κατωτέρω περὶ τῶν μεσαιωνικῶν Σταγῶν ῥηθησομένων. Ὅπως δὲ γινώσκομεν ὅτι ἐν ἔτει 167 π. Χ. τὸ Αἰγίνιον κατεστράφη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων<sup>1)</sup>.

Πότε ἀνοικοδομεῖται ἡ μεσαιωνικὴ πόλις Σταγοὶ καὶ ποῦ ἀκριβῶς, μέχρι τοῦδε δὲν εἶναι γνωστόν· οὐδ' ἐμφανίζεται κἄν τὸ ὄνομα Σταγοὶ κατὰ τὰς μέχρι τοῦδε γνωστὰς πηγὰς ἐντὸς τῶν ἑννέα πρώτων ἀπὸ Χριστοῦ αἰώνων.<sup>2)</sup> Ἐν τῷ Συνεκδήμῳ τοῦ Ἱεροκλέους καὶ παρὰ Κωνσταντίνῳ τῷ Πορφυρογεννήτῳ ἀπαντῶμεν τῆς ἐπαρχίας Θεσσαλίας «πόλεις ἰς» ἐν αἷς Τρίκη, Γόμφοι, οὐδαμῶς ὅμως Αἰγίνιον ἢ Σταγοί. Ὡς δευτέρα δὲ μνεία τῶν Σταγῶν, ἄν καὶ οὐκ ῥητῆ, θεωρητέα ἢ τοῦ χρυσοβούλλου τοῦ αὐτοκράτορος Βοτανειάτου ὑπὲρ τῆς ἐπισκοπῆς Σταγῶν. Καὶ ἤδη ἄς ἐξετάσωμεν τὰ περὶ τῆς θέσεως τῆς μεσαιωνικῆς ταύτης πόλεως. Οἱ ἐρευνηταὶ μέχρι τοῦδε ἀπεδέχοντο ὅτι ἡ μεσαιωνικὴ πόλις κατεῖχε τὴν θέσιν τῆς σημερινῆς Καλαμπάκας, ὡς οἱ Heuzey,<sup>3)</sup> Οὐσπένσκησ καὶ Ἀδαμαντίου<sup>4)</sup>.

Ἐν τούτοις ποικίλαι ἐνδείξεις ἐκ μεσαιωνικῶν κειμένων καὶ ἐγγράφων παρέχουσι τὸ ἐνδύσιμον πρὸς πιθανώτερον καθορισμόν. Καὶ συνδέεται μὲν πρὸς τὴν ἡμετέραν περὶ τῆς θέσεως τῶν Σταγῶν ταύτην ἔρευναν τὸ ζήτημα περὶ τῆς θέσεως ἐν τῇ σκῆτῃ τοῦ βράχου τοῦ λεγομένου Στύλου Σταγῶν, σφαλερῶς μέχρι τοῦδε ταυτισθέντος πρὸς τὴν Πέτραν Δουπιάνης, ἐν τοῦτοις δύναται ἀπὸ τοῦδε νὰ προχωρήσῃ ἢ περὶ τῆς πόλεως Σταγῶν ἔρευνα.

1) Ἐν τῷ συναξαρίῳ τοῦ Μετωρίτου ἀγ. Ἀθανασίου λέγεται περὶ τῆς εἰς Σταγοὺς ἀφίξεως τοῦ ἀγίου τούτου μετὰ δύο συντρόφων του: «πρὸς τὸν τόπον παραγενόμενοι τῶς μὲν λίθους εὗρον καθὼς ἤκουσαν, ἀλλ' οὐκ ἦν τίς ὁ κατοικῶν ἐν αὐτοῖς πλὴν γυπῶν καὶ κοράκων. Εἷς δὲ μόνος ἐξ αὐτῶν λίθος ἔγγιστα τῆς πόλεως, ὑπὸ τινος ποιμένος ὡς φασιν ἐκπαλαι οικισθείς, ὅς . . . Στύλον ἐπωνόμασε».

Κατὰ ταῦτα ὁ πρῶτος λίθος ἐφ' οὗ ἀνέβη ὁ Ἀθανάσιος, ἦτοι ὁ Στύλος, κεῖται ἔγγιστα τῆς πόλεως, πόλιν δέ, ὡς θὰ ἴδωμεν καὶ κατωτέρω, καλεῖ τοὺς Σταγοὺς. Εἴτε δὲ ὁ Στύλος ταυτισθῆ πρὸς τὴν πέτραν Δουπιάνης, ὡς μέχρι τοῦδε πιστεύεται, εἴτε πρὸς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ὡς δεχόμεθα ἡμεῖς, πάντως δὲν ἀνήκει εἰς τοὺς βράχους τοὺς περιστεφόντας ἀπὸ Β. τὴν νῦν Καλαμπάκαν, ἀλλ' εἰς τοὺς ἐν τῇ καστρακινῇ κοιλάδι κατεσπαρμένους. Ἄν

<sup>1)</sup> *Λιβιον* 44,46. <sup>2)</sup> *Tafel*, Symb. geograph. Byzantin. II σ. 133. <sup>3)</sup> Ἐνθ' ἀνωτ. plan F. <sup>4)</sup> Ἐνθ' ἀνωτ. σ. 212.

λοιπὸν Σταγοὶ ἦσαν ἢ νῦν Καλαμπάκα, ἔδει ὁ Στύλος νὰ ἔκειτο ὑπὲρ τὴν Καλαμπάκαν δηλ. μεταξὺ τῶν ἀπὸ Β. περισπερόντων αὐτὴν βράχων· διότι μόνον ἐκεῖ ἂν ἔκειτο ὁ Στύλος θὰ ἦτο δυνατόν νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς ἔγγιστα κείμενος τῆς πόλεως δηλ. τῶν Σταγῶν.

2) Ἐν τῷ αὐτῷ συναξαρίῳ περὶ τῆς ἐπὶ τοῦ Στύλου διαμονῆς τοῦ δόσιου Ἀθανασίου μετὰ τοῦ συντρόφου του Γρηγορίου φέρεται. <sup>1)</sup> «Εἰς ἑαυτὸν οὖν γενόμενος ὁ γέρον ἐκ τῆς θεωρίας ἔρχεται πρὸς τὸν Ἀθανάσιον καὶ σκώψας αὐτὸν λόγοις ἱκανοῖς καὶ τῇ θάβδω τύπας μετρίως οὐκ εἴασεν αὐτὸν ἐν τῷ σπηλαίῳ ἠσυχάσαι πλέον ἄλλ' ἐν τῷ θάτέρῳ μέρει τοῦ Στύλου καθέξασθαι προσέταξεν. Ἀγχίθυρον οὖν τοῦτο τοῦ ἄστεως τυγγάνοντος καὶ θόρυβον πολὺν ἐκ τοῦ ἀντικρυς τοῦτο ποιῶντος, βαρέως τοῦτο ἐδέξατο». Ἐκ τούτων ἀξιοσημεῖωτον εἶναι τὸ ἔξης. Τὸ ἀγχίθυρον τοῦ ἄστεως βεβαίως ἰσοῦται τῷ ἀνωτέρῳ ἔγγιστα τῆς πόλεως· διὰ τοῦ ἄστεως ἢ πόλεως νοοῦνται οἱ Σταγοί. Ἐπειτα τὸ ἐπὶ τοῦ Στύλου δευτέρου κάθισμα τοῦ Ἀθανασίου λέγεται ὅτι κεῖται ἀντικρυς τοῦ ἄστεως Σταγῶν· ἄλλ' εἴτε Στύλος εἶναι ὁ λίθος τοῦ Ἀγ. πνεύματος εἴτε ἡ Πέτρα Δουπιάνης προσαρμόζεται τὸ ἀντικρυς εἰς αὐτόν, ἂν οἱ Σταγοὶ ταυτίζονται τῇ νῦν Καλαμπάκα; Βεβαίως οὐχί. Διότι ἡ Καλαμπάκα οὔτε ἐκ τῆς Δουπιάνης εἶναι ὄρατὴ οὔτε ἐκ τοῦ Ἀγ. Πνεύματος ὡς ἐπιπροσθούτων Β. τῆς Καλαμπάκας βράχων. Ἐξ ἄλλου τὸ λεγόμενον ὅτι θόρυβος εἶναι ἀκουστός ἐκ τῆς πόλεως Σταγῶν εἰς τὸν Στύλον δὲν εἶναι δυνατόν, ἂν ταυτισθῆ ἡ Καλαμπάκα πρὸς τοὺς Σταγούς, διότι ὁ ἐκ Καλαμπάκας θόρυβος οὔτε εἰς πέτραν Δουπιάνης εἶναι ποτε δυνατόν νὰ γείνη ἀκουστός οὔτε εἰς Ἀγ. Πνεῦμα. Προσθετόν δὲ ὅτι ὁ ἐκ Σταγῶν θόρυβος ἦτο τόσον εἰς τὸ κάθισμα τοῦ Ἀθανασίου αἰσθητὸς ὥστε νὰ ἐνοχλῆ αὐτὸν εἰς βαθμὸν ὥστε οὗτος νὰναγκασθῆ νὰναζητήσῃ ἕτερον κάθισμα.

3) Ἐν τοῖς Πατρίοις τῆς μονῆς τῶν Μετεώρων Ὑψηλοτέρας ὁμοίως ἀναγινώσκομεν: <sup>2)</sup> «ὁ Πασχάλης) κατήλθεν πρὸς τὸ βόρειον μέρος τῆς πέτρας (τοῦ Στύλου) ἀντικρὺ τοῦ ἄστεως (Σταγῶν),» καὶ «τινὲς τῶν Σταγηνῶν διὰ τὸ ἀγχίθυρον» ἔνθα πάλιν τὸ ἄστει Σταγῶν λέγεται ὡς ἀγχίθυρον καὶ ἀντικρὺ κείμενον τοῦ Στύλου.

4) Ἐν τοῖς αὐτοῖς Πατρίοις τὸ ἐπὶ τοῦ Στύλου κάθισμα Δωροθέου λέγεται <sup>3)</sup> «μέσον τῶν παγίδων· κάτωθεν γὰρ ἦν ἡ καθολικὴ πηγὴ τοῦ ὕδατος, ἀντικρυς δὲ ἡ θεωρία κακῶν τῶν θελητήρων». Ὅπερ σημαίνει ὅτι ὁ

<sup>1)</sup> Περιοδ. Βυζαντις Α' 246. <sup>2)</sup> Αὐτόθ. Α' 274 ἑ. πβ. Ν. Ἑλληνομν. 2,72.

<sup>3)</sup> Αὐτόθ. Α' 275.

πειρασμὸς ὁ ἐκ τῆς κοσμικῆς κινήσεως τῆς πόλεως Σταγῶν, ἀντικρὺ τοῦ Στύλου κειμένης, καθίστα τὸν Στύλον ὡς λέγεται ἐν τοῖς Πατρίοις κολαστήριον οὐχὶ ἡσυχαστήριον, διὰ τοῦτο καὶ μετετέθη ἐκεῖθεν τὸ κάθισμα τοῦ Δωροθέου.

Ἐκ τῶν εἰρημένων λοιπὸν συνάγεται ὅτι ἡ μεσαιωνικὴ πόλις, ἄστυ Σταγῶν, Σταγοί, κάστρον Σταγῶν ἔκειτο ἔναντι τοῦ βράχου Στύλου ὅπου τὸ σημερινὸν χωρίον Καστρακι, οὐχὶ δ' ὅπου ἡ νῦν Καλαμπάκα.

Ἐξ ἄλλου ὅμως ἐν τῇ σημερινῇ Καλαμπάκᾳ ὑπὲρ τὸν ναὸν τοῦ Προδρόμου καὶ τὴν δμώνυμον βρύσιν, ἀμέσως δ' ὑπὸ τοὺς περιστέφοντας ἀπὸ Β. τὴν Καλαμπάκαν βράχους, εὐρίσκομεν τὸν νῦν ἐνοριακὸν ναὸν τῆς Θεοτόκου ἐν τῷ νάρθηκι τοῦ ὁποίου ἐπὶ τοῦ πρὸς Β. τοίχου εὐρίσκεται ἐξωγραφημένοι γραμμασιν ἀναγεγραμμένον τό τε χρυσόβουλλον Ἀνδρονίκου τοῦ Γ' καὶ τὸ σιγίλλιον Ἀντωνίου ἔτους 1393, ἀμφοτέρω ἐκδεδομένα ὑπὲρ τῆς ἐπισκοπῆς Σταγῶν, ὅθεν γίνεται δῆλον ὅτι ὁ βυζαντινὸς οὗτος ναὸς ἦτο ὁ ἐπισκοπικὸς ναὸς τοῦ μεσαιωνικοῦ ἁστεως Σταγῶν, παρὰ τὸν ὁποῖον ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις τὸ ἐπισκοπικὸν μέγαρον Σταγῶν χρησιμοποιούμενον ὡς ἐπισκοπὴ μέχρι τοῦ 1899 ὁπότε ἡ ἐπισκοπὴ Σταγῶν ἠνώθη εἰς μίαν μετὰ τῆς ἐν Τρίκκῃ. Περὶ τοῦ ναοῦ τούτου ὁ κ. Ἀδαμαντίου λέγει<sup>1)</sup> ὅτι ἀνηγέρθη κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ 13' αἰῶνος ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ συμπεραίνων τοῦτο ἐκ τοῦ σιγίλλου τοῦ πατριάρχου Ἀντωνίου ἐν ᾧ ὁ Μανουὴλ μνημονεύεται ὡς «κτῆτωρ τῆς ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς Σταγῶν». Ἐν καὶ κατὰ τὴν ἐσχάτως ἀπακριβωθεῖσαν λεξικογραφικὴν ἔρευναν τῆς λέξεως κτῆτωρ ὑπὸ Krumbacher καὶ Χατζιδάκι ἀπεδείχθη ὅτι τὸ ὄνομα κτῆτωρ «φαίνεται ἔχον ἀμφοτέρας τὰς ἐννοίας τοῦ τε δεσπότη, τοῦ κεκτημένου καὶ τοῦ ἰδρυτοῦ»,<sup>2)</sup> θὰ ἐννοεῖτο καλῶς τὸ κτῆτωρ ἂν ἀνεφέρετο εἰς τὸν ναὸν τῆς Καλαμπάκας οὐχὶ εἰς τὴν ἐπισκοπὴν, ὡς φέρεται ἐν τῷ σιγίλλῳ τοῦ Ἀντωνίου. Δὲν ἀποκλείεται ὅμως ὑπὸ τοῦ κ. Ἀδαμαντίου καὶ τὸ νὰ εἶναι ὁ ναὸς τῆς Θεοτόκου ἀρχαιότερος τοῦ 13' αἰῶνος διὰ τε τὸ ἀρχαῖον ἀρχιτεκτονικὸν σχῆμά του, τὸ σύνθρονον, κιβώριον καὶ τὸν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ ἐγειρόμενον μαρμάρινον ἄμβωνα, εἰ' ἂ ἄλλοτε καὶ ἐγὼ εἶχα χαρακτηρίσει αὐτὸν ὡς «ἀρχαῖον βυζαντινὸν ναόν»<sup>3)</sup>.

Κατὰ τὸ πρακτικὸν τοῦ Μανούση ἡ ἐπισκοπὴ Σταγῶν ἐν τῷ Ἐμπορίῳ τῶν Σταγῶν<sup>4)</sup> κατεῖχε «κληρικὸς ἐνυποστάτους τριάκοντα ἕνα καὶ ἐνοίκους ἐνυποστάτους ἐξήκοντα πέντε καὶ μυλῶνας ὀλοκαιρινούς δύο καὶ μυλοθέσιον ἓν». Ἄλλοτε εἶχον ὑποδείξει ὅτι τὸ Ἐμπόριον τοῦτο=ἡ ἀγορά, ἡ ἐμ-

<sup>1)</sup> Αὐτόθ. 214 σημ. καὶ 237 ἐ. <sup>2)</sup> Περιοδ. Ἀθηνᾶ 21, σ. 457 <sup>3)</sup> Δελ. Ἰστ. ἐτ. 7, 173.

<sup>4)</sup> Ἀπὸ τῆς θέσεως νῦν τῆς Καλαμπάκας τὰ *Κηπία* καὶ κάτω πρὸς Ν.

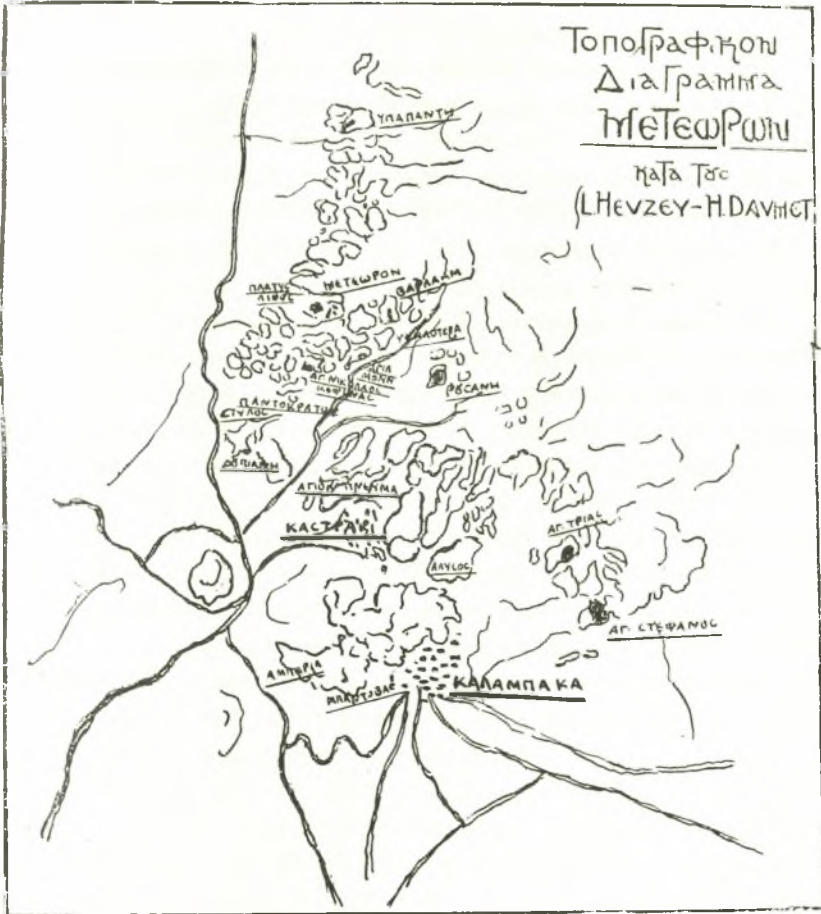
πορικὴ συνοικία θὰ ἔκειτο ὅπου ἡ νῦν Καλαμπάκα, οὐχὶ δ' ὅπου τὸ νῦν Καστράκι. <sup>1)</sup> Ἀπόδειξις δ' εἶναι ἡ ἐν τῷ πρακτικῷ Μανούση μνεία τῶν ὀλοκαιρινῶν μυλώνων. Διότι διαρρέουσι μὲν καὶ τὴν καστρακινὴν κοιλάδα ἀπὸ Α. πρὸς Δ. δύο ποτάμια, ὧν ὁ μεγαλύτερος Ἀστριάς, ταῦτα ὅμως εἶναι χειμαρρῶδη, τὸ δὲ θέρος καὶ τῶν δύο μαζὶ τὸ ὕδωρ εἶναι τόσον ὀλίγον ὥστε ἀδύνατον νὰ χρησιμοποιηθῇ πρὸς κίνησιν ὑδρομύλων. Καὶ σήμερον εἰσέτι εἰς τὴν καστρακινὴν κοιλάδα καὶ Δ. αὐτῆς οὐδεὶς ὑδρόμυλος ὑπάρχει. Τοῦναντίον ὅμως συμβαίνει ἐν τῇ μεγάλῃ κοιλάδι τῇ ἐκτεινομένῃ πρὸς Ν. τῆς Καλαμπάκας μεταξὺ Καλαμπάκας καὶ τοῦ ὄρους Κόζακα. Διὰ μέσου ταύτης διέρχεται ὁ ποταμὸς Πηνεῖος ἢ Σαλαμβριᾶς· ἐξ αὐτοῦ ἀποσχίζεται Δ. τῆς Καλαμπάκας βραχίων ὅστις διερχόμενος παρὰ τὴν ῥίζαν τοῦ ΝΔ. τῆς Καλαμπάκας κειμένου λόφου τοῦ Προφήτου Ἡλία κινεῖ καθ' ἅπαντα τὸν ἀπὸ Δ. πρὸς ΝΑ. ῥοὴν αὐτοῦ πολλοὺς τὴν σήμερον μύλους. Πρὸς αὐτοὺς λοιπὸν τοὺς ὑδρομύλους τῆς Καλαμπάκας πρέπει νὰ ταυτίσωμεν τοὺς ἐν τῷ πρακτικῷ Μανούση μνημονευομένους μυλῶνας ὀλοκαιρινούς· πράγματι μόνον εἰς αὐτὴν τὴν θέσιν δι' οὗς λόγους εἶπομεν δυνατὸν εἶναι νὰ λειτουργῶσι μύλοι ὀλοκαιρινοί, χειμῶνος καὶ θέρους.

Ἔχομεν λοιπὸν κατὰ τάνωτέρω κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας ἄστρ Σταγῶν παρὰ τὸ Καστράκι καὶ Σταγὸς προσέτι πρὸς Ν. τοῦ Παλαιοκάστρου ἐν τῇ νῦν Καλαμπάκα ἡτοι διττοὺς Σταγούς. Τούτου ἄλλη ἐξήγησις δὲν εἶναι δυνατὴ παρὰ ἡ ἐξῆς, ἣν παρέχομεν ἐνταῦθα. Μετὰ τὴν καταστροφὴν δηλ. τῆς ἀρχαίας πόλεως τοῦ Αἰγινίου τῷ 167 π. Χ., ἄγνωστον ὅμως πότε, συνοικίζεται ἡ νέα πόλις παρὰ τὸ νῦν Καστράκι μεταξὺ τῶν ὑψηλῶν καὶ ὄχυρῶν Μετεώρων βράχων. Τοῦ χρόνου διαρρέοντος καὶ αὐξανομένου τοῦ πληθυσμοῦ τῆς νέας πόλεως ἐξέρχονται τοῦ Παλαιοκάστρου καὶ νέαν συνοικίαν πρὸς ἐπέκτασιν τῆς πόλεως ἐγείρουσι πρὸς Ν. τοῦ Παλαιοκάστρου τὸ Ἐμπόριον <sup>2)</sup> ἐν ᾧ ἰδρύουσι τὸν ναὸν τοῦ ἁγ. Ἰωάννου, τῆς Θεοτόκου, ἐντειχίζοντες ἐν αὐτοῖς ἐκ τῆς ἀρχαίας πόλεως τοῦ Αἰγινίου παντοῖα μνημεῖα, τὰ μέχρι καὶ σήμερον ἐντειχισμένα σωζόμενα. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων συνοικιῶν τοῦ μεσαιωνικοῦ ἄστεως Σταγῶν ἡ συγκοινωνία θὰ ἐγένετο, ἂν ὑπῆρχε, διὰ τῆς διὰ μέσου τῶν ὑπερκειμένων τῆς Καλαμπάκας Μετεώρων βράχων διερχομένης διόδου ἣν καὶ ἐγὼ ἠκολούθησα τῷ 1901 ἀνελθὼν ἀπὸ Καστρακίου εἰς Παλαιοκάστρον καὶ ἐκεῖθεν ἀπ' εὐθείας κατελθὼν εἰς Καλαμπάκαν.

Ἡ εἰκασία δ' ἡμῶν αὕτη περὶ δύο συνοικισμῶν τῶν μεσαιωνικῶν Σταγῶν ὑποστηρίζεται καὶ ὑπὸ τῶν ἐξῆς δύο ἡμῶν παρατηρήσεων.

<sup>1)</sup> Περιοδ. Ἀθηνᾶ 20,19. <sup>2)</sup> Περὶ ἐμπορίων ἡτοι ἐμπορικῶν ἀγορῶν ἰδρυμένων ἐν προαστείαις κατὰ τοὺς μέσους χρόνους ἰδὲ περιοδ. Ἀθηνᾶς 20,30.

Ἐν σιγιλλώδει γράμματι τοῦ καθηγουμένου τῆς Δουπιάνης Νείλου ἔτους 1363 ἀναγινώσκομεν <sup>1)</sup> «τὸ κατάφορον τέμνον τὰς δύο ὁδοὺς σταυρικῶς τὰς ἐξερχομένας ἀπὸ τοὺς Σταγοὺς καὶ ἀπερχομένας εἰς τὴν Βάβα». Ἡ



(Εἰκ. 1)

Βάβα αὕτη ἀναμφιβόλως εἶναι τὸ Δ. τῆς Καλαμπάκας ὄρος, Μπάμπα σήμερον λεγόμενον· τίνες δὲ αἱ δύο ὁδοὶ αἱ ἐξερχόμεναι ἀπὸ τοὺς Σταγοὺς καὶ κατευθυνόμεναι Δ. πρὸς τὴν Μπάμπαν; Μία εἶναι σήμερον ἡ ὁδὸς ἢ ἄγρυσσα ἀπὸ Καλαμπάκας πρὸς Δ. εἰς Μπάμπαν. Τὸ δὲ περὶ δύο ὁδῶν λεγόμενον ἐν τῷ σιγιλλίῳ τοῦ Νείλου εἶναι ἀδιανόητον, ἂν μὴ ληφθῇ ὑπ' ὄψει ἡ ἐμῆ

<sup>1)</sup> Περιοδ. Βυζαντίς Β' 16<sup>21</sup>, ἔνθα ὁ λόγος περὶ περιοχῆς τῆς Δουπιάνης.

ἔρμηνεία περὶ διττῶν Σταγῶν κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας. Διότι τῷ ὄντι τότε ἔχομεν δύο ὁδοὺς· τούτων μία εἶναι ἡ ἄγουσα ἐκ Καστρακίου διὰ τῆς καστρακινῆς κοιλάδος πρὸς Δ. εἰς Μπάμπαν, ἡ δ' ἑτέρα ἐκ Καλαμπάκας διὰ τοῦ Προφήτου Ἡλίας εἰς Μπάμπαν. Καστράκι δὲ καὶ Καλαμπάκα εἶναι αἱ δύο μεσαιωνικαὶ συνοικίαι τοῦ ἄστεως Σταγῶν.

Ἡ εἰς τὴν καστρακινὴν κοιλάδα κειμένη ἐκκλησία Παναγία ἡ Δούπιανη, περὶ ἧς κατωτέρω, εἶναι σήμερον πηγὴ ἀενάων ἐρίδων καὶ διαπληκτισμῶν περὶ κυριότητος μεταξὺ Καστρακινῶν καὶ Καλαμπακιωτῶν ἢ ἀμφισβητήσεως αὐτῆς τῆς κυριότητος κορυφοῦται κατ' αὐτὴν τὴν ἐπέτειον ἐφορτῆν τῆς Παναγίας (τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς). Ἡ σημερινὴ περὶ αὐτῆς παράδοσις ἀφηγεῖται ὅτι «ἐκεῖ ἦταν ἡ μητρόπολις» δηλ. ἐν Δουπιάνῃ, ἣτις βραδύτερον μετετέθη εἰς Καλαμπάκαν καὶ ὅτι ἐντεῦθεν τὰ ἐπὶ τῆς Δουπιάνης δικαιώματα τῆς κωμοπόλεως Καλαμπάκας. Ἄλλ' εἰς τὴν ἀφελῆ ταύτην γλῶσσαν τῆς προφορικῆς παραδόσεως διακρίνομεν ἱστορικώτερα τινὰ γεγονότα. Καὶ τί μὲν σημαίνει τὸ λεγόμενον ὅτι «ἡ Ντούπιανη ἦταν ἡ μητρόπολις» ἐξηγοῦμεν κατωτέρω. Ἡ ἀμφισβητουμένη ὁμως κυριότης τοῦ ναοῦ τούτου ὑπὸ Καστρακινῶν καὶ Καλαμπακιωτῶν δύναται ἱστορικῶς νὰ ἐρμηνευθῇ μόνον διὰ τῶν διττῶν Σταγῶν. Ἀφοῦ δηλ. κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους εἰς ἀθῦποστάτους κοινότητας ἀνεπτύχθησαν αἱ δύο πρόφῃ συνοικίαι ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἄστεως Σταγῶν, φυσικὸν ἐπακόλο υθονύπηξε νὰ ἀμφισβητηθῆται ὑπ' ἀμφοτέρων τῶν κατοίκων Καστρακίου καὶ Καλαμπάκας ἡ κυριότης τοῦ ναοῦ Δουπιάνης τοῦ ἄλλοτε τῇ ἐπισκοπῇ Σταγῶν ὑπαγομένου.

Ὀλίγας λέξεις δεόν νὰ προσθέσωμεν ἐνταῦθα περὶ τοῦ ὀνόματος τῶν Σταγῶν. Ἡ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν κρατήσασα γνώμη ὅτι ἡ λέξις προῆλθεν ἐκ τῆς φράσεως εἰς τοὺς Ἀγίους, ἣν ἐσχάτως ἐπανάλαβεν ὁ Βέης ἐν Byz. Neugr. Jahrb. 3,367 δὲν φαίνεται ὀρθή, ὡς οὐδὲ ἡ παρὰ τὸ στάζω ἐτυμολογία ἣν ἀπεδέχετο ὁ Οὐσπένσκις ἐνθ' ἄνωτ. σ, 239. Ἡ λ. εἶναι ἑλληνικὴ, σταγός, ἀπαντῶσα σήμερον ἐν Εὐβοίᾳ καὶ σημαίνουσα σωρὸν θημωνιῶν καὶ τὸ μέρος τοῦ ἀλωνίου ἐνθα αἱ θημωνίαι τοποθετοῦνται, καθ' ἃ πρὸ ἐτῶν ἀνεκοίνωσα ἐν τῇ Ἐπιστημονικῇ ἑταιρείᾳ Ἀθηνῶν (ἰδὲ περίοδ. Ἀθηνᾶς 30,440).<sup>1)</sup> Ἐτυμολογικῶς πιθανῶς ἡ λέξις ἀνακτέα εἰς τὴν *σιταγωγός*, κατ' ἀνομοίωσιν δὲ *σταγός*.

<sup>1)</sup> Ἡ ὑπαρξὶς ἀλωνίων πρὸ τῆς πόλεως δηλοῦται ἐκ τῶν Πατριῶν (Βυζαντιδ. Α' 275) «τιτὲς δὲ τῶν Σταγινῶν . καὶ ἄλλονας ἐσχευάσαντο».

## ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΣΚΗΤΗΣ ΤΩΝ ΣΤΑΓΩΝ ΑΠΟ ΤΟΥ ΙΔ'—ΙΖ' ΑΙΩΝΟΣ

### α') Τὰ ἀρχαιότερα πέντε μονύδρια.

Εὐθύς ἐν ἀρχῇ τοῦ πρώτου μέρους τοῦ χρονικοῦ τῶν Μετεώρων φέρεται ἡ εἶδησις ὅτι ἡ σκήτη τῶν Σταγῶν ἀρχῆθεν ἐξηριτάτο ἀπὸ τῆς ἐπισκοπῆς Σταγῶν ἣτις «κατεῖχε μὲν ἀνεκαθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς τὰ προνόμια τῆς Σκήτεως,» ὅτι δὲ τοῦτο ἠδύνατο νὰ ἐξαχθῇ ἐκ τῶν «συγγραμμάτων» τῆς ἐπισκοπῆς. Τί εἶναι τὰ συγγράμματα ταῦτα τῆς ἐπισκοπῆς; Ἀναμφιβόλως ταῦτα ταυτίστέα πρὸς τὰ ἐν τῷ προοιμίῳ τοῦ Χρονικοῦ μνημονεύόμενα ἔγγραφα τῆς ἐπισκοπῆς ἦτοι τὰ βασιλόγραφα, τὰ συνοδικὰ καὶ ἀρχιερατικὰ γράμματα. Περὶ δὲ τῶν βασιλογράφων σημειούμεθα τὰ ἑξῆς.

Τὴν λέξιν ταύτην ἐγινώσκομεν μέχρι τοῦδε ὑπὸ τὸν τύπον βασιλογράφειον παρὰ Παχυμέρει Α' 492,1 «πρὸς δὲ καὶ τῷ βασιλογραφείου ἐγκαλουμένῳ, ὡς ἔχει μόνον, ἡ ἀπειλὴ θάνατος ἀντικρυς», ὅπου=γράμμα, λίβελλος κατὰ τοῦ βασιλέως· καὶ ὑπὸ τὸν τύπον ἡ βασιλογραφὴ ἐκ τοῦ κώδ. Reg. 2980 (παρὰ Ducange γλωσσάφ.)=γραφὴ περὶ βασιλέων. Ἄλλ' οὐδετέρα τῶν σημασιῶν τούτων ἀρμόζει εἰς τὸ Χρονικόν. Νέαν δὲ προσάγομεν μαρτυρίαν περὶ τίνος ἄλλης σημασίας τῆς λ. ἐνταῦθα. Ἐν ἔγγραφῳ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος πρὸς τὸν ἡγεμόνα Οὐγγροβλαχίας Ἰωάννην Μίχνα φέρεται: <sup>1)</sup> «καὶ τὰ βασιλογράφεια αὐτῶν μαρτυροῦσιν ἄπερ καὶ στέλωμεν πρὸς τὴν βασιλείαν σου» ἡ φράσις ὅμως αὕτη εἶναι ἐν τῷ γράμματι τούτῳ διττογραφημένη, προηγουμένων τῶν: «ὡς καὶ τὰ βασιλογράφεια αὐτοῦ μετροῦσιν ἄπαξ», ὅπως ἄλλως ἀκατανοήτων. Διὸ σύμφωνα πρὸς τὰ συμφραζόμενα, μεταθετόν κατὰ ἓνα στίχον τὴν φράσιν ἀπλογραφουμένην οὕτω: «καὶ πολλὰ ἀγαθὰ προτερήματα ἐν τῷ μοναστηρίῳ πεποίηκε καὶ κειμήλια ἔδωκε ῥήσατο (ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ὁ Νεάγγος) ὡς καὶ τὰ βασιλογράφια αὐτοῦ μαρτυροῦσιν, ἄπερ καὶ στέλλομεν πρὸς τὴν βασιλείαν σου». Ὅθεν προδήλως ἐνταῦθά τε καὶ ἐν τῷ ἡμετ. Χρονικῷ βασιλογράφια=βασιλικά γράμματα, χρυσόβουλλα. Ἐπανέλθωμεν τώρα εἰς τὰ συγγράμματα τοῦ Χρονικοῦ.

<sup>1)</sup> Περιοδ. Βυζαντις Α' 295<sup>15</sup>.

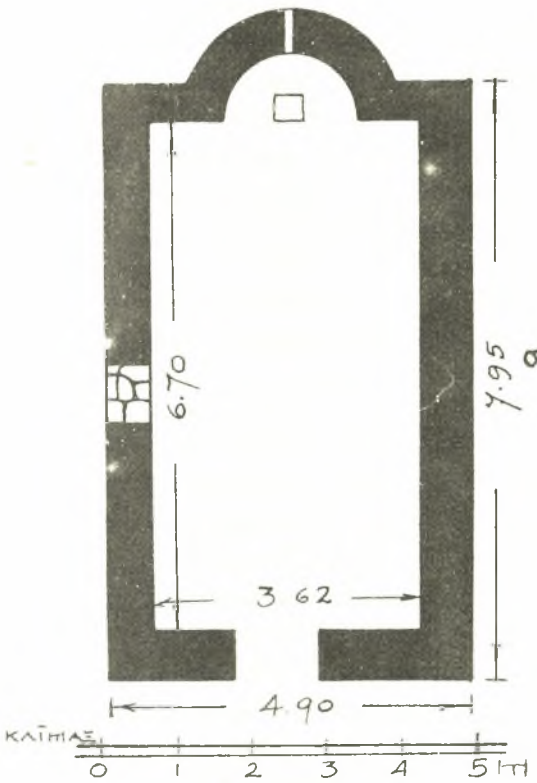
Ἐπὶ τίνων λοιπὸν ἐγγράφων τῆς ἐπισκοπῆς Σταγῶν στηρίζεται ἡ εὑρεσις τοῦ Χρονικοῦ; Πράγματι εὑρίσκομεν ἐν τῷ χρυσοβούλλῳ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Γ' Παλαιολόγου, ἔτους 1336, τῷ ἐπιβραβευθέντι τῇ ἐπισκοπῇ Σταγῶν, μνεῖαν ἐκ τοῦ πρακτικοῦ τοῦ Μανούση ὅτι τὰ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ αὐτῆς μονύδρια «εἰς μετόχια ὄντα τῆς αὐτῆς ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς· ἢ τε μονὴ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἢ Δουπιανη, κ.λ.»· αὕτη ἦτο πρωτᾶτον τῆς ἡμετέρας Σκῆτης· καὶ κατωτέρω φέρεται: «τούτων πάντων (τῶν μονυδρίων) δεσπόζειν τὴν ἀγιωτάτην ἐπισκοπὴν Σταγῶν διώριστα ἐν ἐκείνῳ τῷ πρακτικῷ».

Ἄς ἔλθωμεν τώρα εἰς τὴν ἔκθεσιν τῆς ἀναπτύξεως τῆς σκῆτης. Ἀνωτέρω εἶπομεν ὅτι τὸν ιβ' αἰῶνα ἐν τῷ πρακτικῷ τοῦ Μανούση μνημονεύεται τὸ πρῶτον ἡ «μονὴ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἢ Δουπιάνη», ἐν δὲ τῷ ἡμετέρῳ χρονικῷ τῶν Μετεώρων ἀναγινώσκομεν: «ὁ δὲ ναὸς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς ἐπονομαζομένης Δουπιάνου εἰς κεφαλὴν τῆς σκῆτεως Σταγῶν προετειμήθη ὡς πρωτᾶτον ὦν ἔχων καὶ τὰ περὶ αὐτὴν μονύδρια, ἃ μὲν εἰς καταφυγὴν, ἃ δὲ εἰς συνασπισμὸν, ἐπεὶ αὕτη εἰς τὴν γῆν καὶ πρὸς ταῖς ῥιζαῖς τῶν μετεώρων λίθων ἀνάκειται. Τοῦ καιροῦ διαθέοντος εὐρέθη τις ἀνὴρ θεοφιλῆς καὶ ἀνήγειρεν ἐν τοῖς περὶ αὐτὴν σπηλαίοις ναοὺς τέσσαρας πρὸς συνασπισμὸν καὶ βοήθειαν ἑαυτοῦ καὶ πάσης τῆς σκῆτεως».

Ἐκ τούτου γεννῶνται τὰ ἑξῆς ζητήματα πρὸς λύσιν. 1) Διὰ τί ἐν μὲν τῷ πρακτικῷ τοῦ Μανούση λέγεται μονὴ ἢ Δουπιάνη, ἐν δὲ τῷ Χρονικῷ ναὸς; 2) τίνα τὰ περὶ αὐτὴν μονύδρια; 3) πρὸς τίνας ναοὺς ταυτιστέοι οἱ οὕτως ἀνωμύμως παραδοθέντες τέσσαρες ἐν σπηλαίοις παρὰ τὴν Δουπιάνην νεόδμητοι ναοί; Σήμερον ἐκ Καλαμπάκας ἀναχωροῦντες διὰ τῆς δυτικῆς αὐτῆς εἰς Καστρακί ἀγοῦσης ἀτραποῦ, εἰσερχόμενοι ἀπὸ Δ. εἰς τὴν καστρακινήν κοιλάδα, ἧτις προσστατεύεται ἀπὸ Β. καὶ Ν. ὑπὸ δύο στοίχων κροκαλογενῶν βράχων σχεδὸν παραλλήλων, βλέπομεν κατὰ τὴν εἴσοδον ἀριστερὰ ὑπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ πρώτου ἀπὸ Β. βράχου μικρὸν ναὸν ὀνομαζόμενον σήμερον ἢ Ντούπιανη. Ὁ ὑπὲρ τὸν ναὸν βράχος φερωνυμεῖται σήμερον τῆς Δουπιάνης καὶ τοῦ Παντοκράτορος ἐκ τῶν δύο ἄλλοτε ἐπ' αὐτοῦ μονῶν. Ὑπὸ τῆς προφορικῆς παραδόσεως ἀποδίδεται ἡ μὲν μονὴ Δουπιάνης ὡς τὸ Δ. τμήμα τοῦ βράχου ἄλλοτε κατέχουσα, τὸ δὲ ΒΑ ἢ μονὴ τοῦ Παντοκράτορος ὄρωσα πρὸς τὰς μονὰς τῆς ἡμετέρας σκῆτης Προδρόμου, Ἀγ. Νικολάου καὶ Μετεώρου. Αἱ δύο αὗται μοναὶ Δουπιάνης καὶ Παντοκράτορος ἠρημωμέναι σήμερον εἶναι καὶ ἄβατοι, οὐδεμιᾶς κλίμακος σωζομένης ἀπὸ ἐτῶν. Καὶ εἰς μὲν τὸ Δ. τοῦ βράχου μέρος οὐδὲν



διακρίνεται σήμερον, ὑπὸ τοῦ βλέποντος κάτωθεν, λείψανον οἰκήσεως ἀνθρώπων, εἰς δὲ τὸ ΒΑ. ὁρᾶται πύργος κατὰ τὴν μετεωρικὴν οἰκοδομίαν <sup>1)</sup> συνεχόμενος κατὰ τὴν παράδοσιν μετὰ Β. κειμένου τοίχου ἐν μέρει νῦν σωζομένου. Ἀναμφιβόλως λοιπὸν ὁ κατὰ τὸ Χρονικὸν «ναὸς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς ἐπονομαζομένης Δουπιάνου» ταυτιστέος πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τὴν Ντούπιανην τὴν κειμένην σήμερον εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ πρώτου ἀπὸ Β. βράχου ἥτις κατὰ τὸ Χρονικὸν «εἰς τὴν γῆν καὶ πρὸς ταῖς ῥίζαις τῶν μετεώρων λίθων ἀνάκειται». <sup>2)</sup> Ὁ δὲ ὑπὲρ τὸν ναὸν βράχος ταυτιστέος πρὸς τὴν «πέτραν τῆς Δουπιάνης», ἥτις μνημονεύεται ἐν προστάγματι τοῦ Σέρβου βασιλέως Συμεὼν Οὕρεση ἔτους 1358, <sup>3)</sup> ἢ τὸν «λίθον τῆς Δουπιάνης» τοῦ ἡμετέρου Χρονικοῦ. <sup>4)</sup> Διατί τῶρα ἐν μὲν τῷ πρακτικῷ τοῦ Μανούση τὸν ἰβ' αἰῶνα ἡ Δουπιάνη λέγεται μονή, ἐν δὲ τῷ Χρονικῷ ναός; Τὴν ἐξήγησιν τούτου παρέχει τὸ Χρονικὸν



(Εἰκ. 2) Κάτοψις τοῦ ναοῦ τῆς Δουπιάνης <sup>5)</sup>.

κοῦ ἢ εἶδῃσις ὅτι ὁ ναὸς τῆς Δουπιάνης «εἰς κεφαλὴν τῆς σκῆτεως Σταγῶν προεικείμετο ὡς πρωταῖον ὄν ἔχων καὶ τὰ περὶ αὐτὴν μονύδρια», Ἐκ τούτου δηλ. κατανοοῦμεν πῶς ἰδρῦθη ἡ πρώτη μονὴ τῆς Σκήτης, ἡ μονὴ τῆς Δουπιάνης ἐκ ναοῦ προϋπάρχαντος ἐκεῖ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Δουπιάνης.

Ἡ θέσις ΒΑ. ἐν τῇ καστρακινῇ κοιλάδι ἐκαλεῖτο, φαίνεται, Ντούπιανη

<sup>1)</sup> Δελ. Ἰστ. Ἐταιρ. τόμ. 7, 161 <sup>2)</sup> περιοδ. Βυζαντις Α', 570. <sup>3)</sup> Βυζαντιδ. Β', 14<sup>3</sup>.

<sup>4)</sup> Ἰδὲ Rev. archéol. 1864 σ. 160. <sup>5)</sup> Ἐπὶ τῆς ἀγ. Τραπεζῆς τοῦ ναοῦ σώζεται ἀρχαία ἐπιγραφή μὴ περιληφθεῖσα ἐν Inscript. Thessaliae τοῦ Kern.

δι' ὀνόματος δηλ., ὡς φαίνεται ἐκ τῆς καταλήξεως *-ανη*, σλαβικοῦ. Καὶ τὸ μὲν ὄνομα καθ' ἑαυτὸ δὲν παρέχει τὸ ἐνδόσιμον ἐγκαταστάσεως ἐνταῦθα σλαβῶν, γνωσταὶ ὅμως εἶναι Βουλγάρων εἰς Θεσσαλίαν ἐπιδρομαὶ μετὰ μιᾶς τῶν ὁποίων συνδέεται καὶ τοπικὴ καστρακινὴ παράδουςις περὶ ἧς ἄλλοτε διέλαβον <sup>1)</sup>).

Ἐν τῇ θέσει ταύτῃ θὰ ὑπῆρχεν ἕκτοτε ὁ ναὸς τῆς Θεοτόκου, ἣς ἐπονομασθείσης ἐκ τῆς θέσεως Δουπιάνης, ἐξαρτωμένης δ' ἐκ τῆς ἐπισκοπῆς Σταγῶν. Ὁ μεσαιωνικὸς οὗτος ναὸς, ὡς φαίνεται ἐν τῷ σχεδίῳ εἰκ. 2), ὅπερ ὀφείλω εἰς τὸν φίλον ἀρχαιολόγον κ. Ὁρλάνδον, ἔχων σχῆμα ὀρθογώνιον, ὑπέστη ἐν νεωτάτοις χρόνοις ἀνακαινίσιν' ἢ ἄνωθεν τῆς ἑξωτερικῆς θύρας αὐτοῦ ἐπιγραφὴ τῆς ἀνακαινίσεως εἶναι ἔτους 1861. Ὅτε δὲ σὺν τῷ χρόνῳ ἐνεφανίσθησαν ἐν τῇ καστρακινῇ κοιλάδι οἱ πρῶτοι ἀναχωρηταὶ οἴτινες ἀνήλθον ἐπὶ τῆς παρακειμένης Πέτρας, τῆς «πέτρας τῆς Δουπιάνης» καὶ εἰς τὸ δυτικὸν αἰτῆς μέρος συνέπηξαν τὴν πρώτην κέλλαν <sup>2)</sup> ἧτοι τὴν ἐκ τοῦ πρακτικοῦ τοῦ Μανούση γνωστὴν μονὴν <sup>3)</sup> Δουπιάνης, ἧς ὡς ἀνωτέρω εἶπομεν οὐδὲν λείψανον σήμερον σώζεται, ναὸν μὲν ἴδιον δὲν εἶναι πιθανὸν ὅτι ἐπὶ τοῦ βράχου κατεσκευάσαν, ὡς ἐκ τῆς φράσεως τοῦ Χρονικοῦ ἑξάγω, ἀπαξ τῆς ἐβδομάδος ὅμως θὰ κατήρχοντο τοῦ βράχου ἵνα δοξάσωσι τὸν θεὸν ἐν τῷ εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ βράχου κειμένῳ ναῷ τῆς Θεοτόκου Δουπιάνης. Σὺν τῷ χρόνῳ ἄλλοι ἀναχωρηταὶ ἀνήλθον ἐπὶ ἄλλων βράχων τῆς καστρακινῆς κοιλάδος πῆξαντες νέας κέλλας ἧτοι μονύδρια ὡς λέγεται ἐν τῷ Χρονικῷ ἀνευ ναῶν ὡσαύτως, κατὰ τὸ πλεῖστον <sup>4)</sup> κατερχόμενοι, ὡς οἱ τῆς κέλλας τῆς Δουπιάνης ἀναχωρηταί, ἀπὸ τῶν βράχων αὐτῶν, ἀπαξ τῆς ἐβδομάδος, ἵνα ἀπὸ κοινοῦ προσευχηθῶσιν ἐν τῷ ναῷ τῆς Θεοτόκου Δουπιάνης, καθὼς ἐποίουν οἱ ἀσκηταὶ τοῦ ἁγιωνύμου Ὁρους καὶ οἱ τοῦ ἐν σηλαιῖσι μοναστικοῦ συνοικισμοῦ τῆς Καππαδοκίας. <sup>5)</sup> Οὕτω ἦτο πλέον ἰδρυμένη ἢ ὕστερον κληθεῖσα σκήτη, ἢ κατὰ μὲν τὸν ἰβ' αἰῶνα μία μόνον μονὴ οὖσα τῆς Δουπιάνης, κατὰ δὲ τοὺς χρόνους τοὺς πρὸ τοῦ ἱερομονάχου Νείλου (1358) ἀποτελουμένη ἐκ πέντε τοῦλάχιστον μονυδρίων μεθ' ἑνὸς κοινοῦ Κυριακοῦ τοῦ κάτω τῶν βράχων ἀρχαίου ναοῦ τῆς Δουπιάνης. Ἐπειδὴ δὲ ἐκ τοῦ σιγγιλίου τοῦ ἔτους 1393 μανθάνομεν ὅτι καὶ ἐπὶ τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ Θεσσαλίας Μιχαὴλ Μονομάχου (1333—1342) ἡ σκήτη Σταγῶν ἐκ μιᾶς μόνης ῥητικῶς μνημονευο-

<sup>1)</sup> Περιοδ. Ἀθηνᾶς 24,356 ἔ.

<sup>2)</sup> κέλλα=μεμονωμένη οἴκησις μοναχοῦ, Δ. Πειρακάκου, Οἱ μοναχικοὶ θεομοὶ σ. 34.

<sup>3)</sup> μοναστήριον=1) οἴκησις ἐρημίτου. 2) κοινόβιον, Δ. Πειρακάκου, Αὐτόθ. σ. 34.

<sup>4)</sup> Ἐν Ἀθῶν σήμερον ἡ σκήτη ἐκ κελλίων συνίσταται, ἐκάστου κελλίου ἐν σηλαιῖφ ἢ ἐν ὀπῆ βράχου ἰδρυμένου, ἔχοντος δ' ἴδιον ναῦδριον. Brockhaus, Athos Klöster σ. 15, Γ. Συμρονάκη, Τὸ ἅγιον Ὄρος σ. 400. <sup>5)</sup> Rott, Kleinasiatische Denkmäler σ. 81 ἔ.

μένης μονῆς συνίστατο, τῆς Δουπιάνης, ἀγόμεθα νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἡμετέρας σκήτης συμπίπτει μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1333, ἔτους δηλ. τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς βυζαντινῆς κυριαρχίας ἐν Θεσσαλίᾳ (Μιχαὴλ Μονομάχος) καὶ τοῦ 1367 ἔτους καθ' ὃ Νεῖλος ὁ πρῶτος τῆς σκήτης Σταγῶν ἀνήγειρε ναοὺς τέσσαρας ἐν σπηλαίοις τῶν Μετεώρων. Τὸ αὐτὸ δ' ἔτος 1333 δὲν εἶναι ἄνευ σημασίας διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς σκήτης ὅταν ἔχωμεν ὑπ' ὄψει ὅτι περὶ τούτους τοὺς χρόνους συμπίπτει καὶ ἡ ἔλευσις τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου τοῦ Μετεωρίτου, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, καὶ τῶν ἄλλων ἐπιφανῶν Μετεωριτῶν.

Κατὰ τὸ Χρονικὸν ἡ Δουπιάνη αεὶς κεφαλὴν τῆς Σκήτεως Σταγῶν προετειμήτο ὡς πρωτᾶτον». Κατὰ τὸ ὑπόδειγμα δηλ. τῶν ἐν Ἄθῳ μονῶν αἵτινες εἶχον ἰδρυθῆ ἤδη ἀπὸ τοῦ δεκάτου αἰῶνος, <sup>1)</sup> ἐνθα ὁ ἐν Καρυαῖς ἡγούμενος ἐκαλεῖτο, κατὰ τὴν παράδοσιν, «πρῶτος τοῦ Ὄρους» <sup>2)</sup> καὶ ἦτο τῷ ὄντι princeps ἐν τῷ συμβουλίῳ, τῇ Γερουσίᾳ, ἀποτελουμένη ἐκ τῶν καλουμένων γερόντων, ἀντιπροσώπων πασῶν τῶν μονῶν τοῦ Ἄθῳ, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα λέγω τοῦ Ἄθῳ, ὁ τῆς μονῆς Δουπιάνης ἡγούμενος ἦτο καὶ ἐλέγετο πρῶτος τῆς σκήτης Σταγῶν, ἡ δὲ Δουπιάνη πρωτᾶτον. <sup>3)</sup> Φέρονται δηλ. οὗτος τὴν βακτηρίαν, τὸ σύμβολον τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ, καθὼς σήμερον οἱ ἐν Καρυαῖς ἐπιστάται τὸ *μπασιούνη*, ἀνήρχετο εἰς πάντα τὰ μονύδρια τῆς σκήτης διεξάγων καὶ συνασπίζων αὐτά, ὡς λέγεται ἐν τῷ Χρονικῷ. <sup>4)</sup> Ἀναμφιβόλως δὲ ἡ διεξαγωγή αὐτῆ θὰ ἐτελεῖτο ἄλλως ἢ ὡσπερ ἐν τῷ σημερινῷ *πρωτᾶτω* τῶν Καρυῶν ὑπὸ τοῦ πρωτεπιστάτου. <sup>5)</sup>

Ἄς ἐξετάσωμεν ἤδη τὰς λοιπὰς τέσσαρας μονὰς τῆς ἡμετέρας σκήτης τίνες ἦσαν μεσοῦντος τοῦ ἰδ' αἰῶνος.

Κατὰ τὸ ἡμέτερον Χρονικὸν οἱ τέσσαρες ναοὶ οἱ ὑπὸ τοῦ ἱερομονάχου Νείλου ἀνεγερθέντες ἔκειντο ἐν «σπηλαίοις» τῶν μετεώρων βράχων· ὁ χαρακτηρισμὸς οὗτος θέλει βοηθήσει ἡμᾶς νὰ ἀνεύρωμεν τίνες ἦσαν οὗτοι. Διότι ἐκ τῶν ἐρευνητῶν ὁ μὲν Horf <sup>6)</sup> ἀορίστως διμυλεῖ περὶ τῶν τεσσάρων τούτων μονῶν, ὁ δὲ Οὐσπένσκις <sup>7)</sup> ταυτίζει τοὺς τρεῖς τούτων πρὸς τὸν ναὸν τοῦ ἁγ. Πνεύματος (κεῖμενον ἐπὶ τοῦ λίθου τοῦ Στύλου ἔμπρο-

<sup>1)</sup> *Brockhaus*, Athos Klöster σ. 5.

<sup>2)</sup> Π. Καρολίδης ἐν περιοδ. Ἀρμονία τόμ. 1 (1900) σ. 39. Γ. Σμυρνάκη, Τὸ ἁγ. Ὄρος σ. 293, 315 <sup>3)</sup> Πρωτᾶτον λέγεται σήμερον ἐν Ἄθῳ ἡ ἐν Καρυαῖς ἐδρεύουσα Ἱερὰ Σύναξις (Καρολίδης, Ἐνθ' ἄνωτ.), ἔτι δὲ αὐτὸς ὁ καθολικὸς ναὸς τῶν Καρυῶν. «Τοῦ Ὄρους πρωτεῖον» ἐκαλεῖτο ἡ διοικοῦσα τὰς μονὰς τοῦ Ἄθῳ ἀρχὴ ἐν ἔτει 1288, Σμυρνάκης, Αὐτόθ. σ. 690. <sup>4)</sup> Πῶς ἀνηγορεύοντο οἱ *πρωτοὶ* ἢ Βυζαντιδ. Β' 15. <sup>5)</sup> Ἴδε Καρολίδην, Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 40, Σμυρνάκη, Αὐτόθ. σ. 327 ἐ., 701. <sup>6)</sup> Ἐν Allgem. Eneykl. Ersch und Gruber τόμ. 86—40. <sup>7)</sup> Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 246.

σθεν τοῦ Καστρακίου), τὸν τοῦ ἁγ. Μοδέστου καὶ τὸν τῆς Ἀλύσεως (ἐπὶ τῶν ὑπὲρ τὴν Καλαμπάκαν βράχων), ὁ δὲ Ἀδαμαντίου<sup>1)</sup> λέγει ὅτι «ἴσως εἶναι οἱ ναοὶ τῶν μονῶν τῆς Ὑψηλοτέρας, τοῦ ἁγ. Δημητρίου καὶ εἰς τὸ ἄλλο μέρος τῆς μεγάλης φάραγγος τοῦ ἁγ. Γεωργίου», μετὰ τοῦ τῆς Ἀναλήψεως τοῦ Σωτήρος ἐν τῇ μονῇ τῆς Ὑπαπαντῆς. Διότι τῶν τελευταῖον ἀνεκαλύφθη συγχρόνως σχεδὸν ὑπὸ τοῦ Ἀδαμαντίου<sup>2)</sup> καὶ Βέη<sup>3)</sup> ἐν σπηλαίῳ, ὕψ. 5,80μ, μήκ. 33,50μ, βάθους 12,70μ, ἐν ᾧ ὁ ναὸς τῆς Ὑπαπαντῆς τῶν Μετεώρων, τιμῶμενος εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἀναλήψεως τοῦ Σωτήρος, ἡ κτητορικὴ ἐπιγραφὴ τοῦ ἱερομονάχου Νείλου καὶ πρώτου τῆς σκήτις Σταγῶν, δι' ἧς ἀπομνημονεύεται ὅτι οὗτος ἀνήγειρε τὸν ναὸν τῆς Ὑπαπαντῆς· γνωστὸν δ' ἐκ τοῦ Χρονικοῦ ἦτο· ὅτι ὁ αὐτὸς Νείλος ἀνήγειρεν ἐν τοῖς περὶ τὴν Δουπιάνην σπηλαίοις τῶν Σταγῶν ἐν ὄλῳ ναοὺς τέσσαρας «πρὸς συνασπισμὸν καὶ βοήθειαν ἑαυτοῦ καὶ πάσης τῆς σκήτιος», ὧν ἡ κοινὴ κτητορικὴ ἐπιγραφὴ διεσώθη ἐν τῷ Χρονικῷ. Παραβάλλοντες τὴν κτητορικὴν ἐπιγραφὴν τῆς Ὑπαπαντῆς πρὸς τὴν ἐν τῷ Χρονικῷ διασωθεῖσαν κοινήν ἐπιγραφὴν τῶν τεσσάρων ναῶν εὐρίσκομεν ὅτι ἡ τοῦ Χρονικοῦ δὲν εἶναι πιστὸν ἀντίγραφον τῆς ἐπιγραφῆς τῆς Ὑπαπαντῆς ἀλλὰ μετὰ πολλῶν προσθηκῶν καὶ ἀφαιρέσεων, ὧς δεικνύει ἡ ἀντιβολὴ ἀμφοτέρων:

#### Ὑπαπαντῆς

*Ἀνηγέρθη ἐκ βάθρων καὶ ἀνιστορήθει ὁ πάνσεπτος καὶ θεῖος ναὸς τῆς Ἀναλήψεως τοῦ Κυρίου καὶ θεοῦ καὶ σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ συνδρομῆς καὶ ἐξόδου τοῦ τιμιωτάτου ἐν ἱερομονάχοις κῆρ Νείλου καὶ πρώτου τῆς σκήτιος Σταγῶν καὶ καθηγουμένου τῆς σεβασμῆς μονῆς Δουπιάνου· βασιλέβοντος δὲ τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν βασιλέως κῆρ Συμεῶν τοῦ Παλαιολόγου καὶ αὐτοκράτορ Ῥωμαίων, Σερβείας καὶ Ῥομανείας τοῦ Οὐρσι, ἐπισκοπεύοντος δὲ τοῦ παναγοιτάτου δεσπότη ἡμῶν Βησαρίου ἔτους ϚΩΟΕ.*

#### Χρονικοῦ

*Ἀνηγέρθη ἐκ βάθρων καὶ ἀνιστορήθη διὰ συνδρομῆς κόπων καὶ ἐξόδων τοῦ τιμιωτάτου ἐν ἱερομονάχοις κῆρ Νείλου καθηγουμένου τῆς σεβασμῆς καὶ ἱερᾶς μονῆς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Δουπιάνης τοῦ καὶ πρώτου τῆς σκήτιος τῶν Σταγῶν, βασιλεύοντος τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ πανευχεστάτου δεσπότη ἡμῶν κυροῦ Συμεῶν τοῦ Παλαιολόγου τοῦ Οὐρσι ἐν Τρίκκῃ, ἐπισκοπεύοντος δὲ τοῦ θεοφυλεστάτου ἐπισκόπου ἡμῶν κῆρ Βησσαρίωνος Σταγῶν ἐπὶ ἔτους ϚΩΟΕ'.*

<sup>1)</sup> Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 217. <sup>2)</sup> Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 216 ἑ. <sup>3)</sup> Περιοδ. Βυζαντις Α' 562 ἑ.

Πόθεν λοιπὸν προέρχεται ἡ διαφορά αὐτῆ τῶν ἐπιγραφῶν; Αἱ προσθήκαι καὶ ἀφαιρέσεις ἐπιγέθησαν σκοπίμως ὑπὸ τοῦ συγγραφέως τοῦ Χρονικοῦ ἢ προέρχονται ἐξ ἀμελείας; Ἀπιθανώτατον θεωρῶ ὅτι κοινοῦ ὄντος τοῦ τύπου καὶ τῶν τεσσάρων ἐπιγραφῶν ὁ χρονογράφος ἐξ ἀμελείας παρέδωκεν ἡμῖν παραμεμορφωμένον τὸ κείμενον τῆς ἐπιγραφῆς. Μᾶλλον δὲ πιθανὸν θεωρῶ ὅτι αἱ μὲν ἐπιγραφαὶ ἐγράφησαν σχεδὸν ὁμοιοτύπως καὶ εἰς τοὺς τέσσαρας ναοὺς, ὁ δὲ χρονογράφος ἀντιγράψας μίαν ἐκ τῶν τεσσάρων παρέδωκεν ἡμῖν· ἀλλ' αὕτη δὲν εἶναι ἡ τοῦ σπηλαίου τῆς Ὑπαπαντῆς. Ὅτι δὲ ὁ ἱερομόναχος Νεῖλος συνέδραμεν ἀπλῶς εἰς τὴν ἴδρυσιν τῶν τεσσάρων ναῶν ἀποδεικνύεται ἐξ ἄλλης κτητορικῆς ἐπιγραφῆς τῆς Ὑπαπαντῆς, συγχρόνου τῆς ἀνωτέρω, ἐν ἣ φέρεται ὅτι «ἐδόθη ἡ ἔξοδος . . . τῆς ἱστορίας τοῦ θείου ναοῦ» τῆς Ἀναλήψεως ὑπὸ τινος Κωνσταντίνου μετονομασθέντος Κυπριανοῦ μοναχοῦ (1366-7)<sup>1)</sup>.

Τὴν προσωπικὴν ἱστορίαν τοῦ ἱερομονάχου Νεῖλου δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος. Ἀνήκει δηλ. οὗτος εἰς τὴν πεντάδα ἐκείνην τῶν μετεωριτῶν μοναχῶν ἥτις μεσοῦντος τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς σκήτης τῶν Σταγῶν. Ἦσαν δὲ οὗτοι οἱ σχεδὸν σύγχρονοι: ἱερομόναχος Νεῖλος, ἱερομόναχος καὶ ἀρχιμανδρίτης Μακάριος, ἅγιος Ἀθανάσιος ὁ Μετεωρίτης, Γρηγόριος ὁ Στυλίτης καὶ ἱερομόναχος Νεόφυτος, περὶ ἐνὸς ἐκάστου τῶν ὁποίων λόγος γίνεται κατωτέρω, οἵτινες ἠννοήθησαν, φαίνεται, ὑπὸ τῆς βυζαντινῆς διοικήσεως εἰς τὸ ἔργον των.

Περὶ τὰ μέσα λοιπὸν τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος, ἐπὶ τοῦ πρώτου τῆς σκήτης ἀρχιμανδρίτου Μακαρίου, ὁ ἱερομόναχος Νεῖλος διετέλει δικαῖος τῆς ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς Σταγῶν.<sup>2)</sup> Γινώσκομεν δ' ὅτι ἐν τῷ ἀγιωνύμῳ Ὅρει ἐκάστη σκήτη ὑπὸ δικαίου διοικεῖται. Ἐτεὶ 1358 εὗρισκομεν τὸν Νεῖλον προσηγμένον εἰς πρῶτον τῆς σκήτης Σταγῶν καὶ κτήτορα ἅμα τοῦ μονυδρίου τοῦ ἐν Μυκάνῃ,<sup>3)</sup> ἥτοι κατὰ τὴν συμβολὴν τοῦ ἐκ τῶν Χασίων κατερχομένου παραποτάμου τοῦ Πηνειοῦ, τῆς Μυκάγης λεγομένου, ἥτις φερωνυμεῖται σήμερον Μουργκάνη. Ὡς πρῶτος τῆς σκήτης συνήργησεν εἰς τὴν ἴδρυσιν τοῦ ΒΑ ἐπὶ τοῦ λίθου τῆς Δουπιάνης, ἐν σπηλαίῳ, μονυδρίου τοῦ ἀγίου Δημητρίου, σήμερον ὅλως ἠφανισμένου,<sup>4)</sup> ὁμοῦ μετὰ τοῦ εἰς ἱερομονάχους ἐλαχίστου Καλλινίκου, οὗ τὸ ἐπίκλη(ν) ὁ Βριζός». <sup>5)</sup> Ἐπίσης συνήργησεν εἰς τὴν ἴδρυσιν τοῦ μονυδρίου τοῦ Παντοκράτορος

<sup>1)</sup> Περιοδ. Βυζαντις Α' 573. <sup>2)</sup> Αὐτόθ. Β' 88<sup>2d</sup> καὶ Β' 95<sup>11</sup>. <sup>3)</sup> Αὐτόθ. Β' 9, Β' 12.

<sup>4)</sup> Αὐτόθ. Β' 13 ε. <sup>5)</sup> Αὐτόθ. Β' 88<sup>3d</sup>. Βριζός=ἔχων χρῶμα βριζῆς.

τοῦ ἐπὶ τοῦ λίθου τῆς Δουπιάνης.<sup>1)</sup> Οἱ δὲ τέσσαρες ναοὶ οὓς ἀνήγειρεν ἐν τοῖς σπηλαίοις τῶν Σταγῶν, καθ' ἡμᾶς, εἶναι οἱ ἑξῆς· α) ὁ τῆς Ὑπαπαντῆς Β. τοῦ ἰδίως λεγομένου Μετεώρου κατέναντι τῶν Καμβουνίων ὀρέων β) ὁ τοῦ ἁγ. Δημητρίου τοῦ μυροβλήτου ἐν σπηλαίῳ τῷ ἐπὶ τοῦ λίθου Δουπιάνης<sup>2)</sup> γ) ὁ τοῦ σπηλαίου τοῦ ἱερομονάχου καὶ ἀρχιμανδρίτου Μακαρίου, τοῦ διακειμένου εἰς τὸ Πηγάδιον, ἦτοι ἐπὶ τοῦ βράχου τοῦ ἁγ. Πνεύματος Ν. κατέναντι τοῦ Καστρακίου, ναὸς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας ὑπὲρ τὸ Πηγάδιον, δ) ὁ ναὸς τοῦ σπηλαίου, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ βράχου τοῦ ἁγ. Πνεύματος Ν, τοῦ καλουμένου τοῦ ἱερομονάχου Νεοφύτου, τοῦ κατοπιν πρώτου τῆς σκήτης, διακειμένου ὑπὲρ τὸ Πηγάδιον ὠσαύτως, περὶ οὗ ὁμιλοῦμεν κατωτέρω.

### β) Περὶ τοῦ πρώτου τῆς σκήτης Νεοφύτου

Τὸ ἀξίωμα τοῦ πρώτου τῆς σκήτης Σταγῶν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νεΐλου περιῆλθεν εἰς τὸν ἱερομόναχον Νεόφυτον· τούτου ὁ χρόνος τῆς ἀκμῆς δὲν ἀναγράφεται ἐν τῷ Χρονικῷ. Λέγει ὁμοῦς ὁ χρονογράφος ὅτι εὑρεν ἐν συνοδικῷ γράμματι τῆς Μεγάλης Πόρτας, ἦτοι τῆς θεσσαλικῆς μονῆς τῆς σήμερον γνωστῆς ὡς Πόρτας Παναγιάς, τὴν ἑξῆς μνείαν: «Νεόφυτος ἱερομόναχος καὶ καθηγούμενος Δουπιάνης καὶ πρῶτος τῆς σκήτεως Σταγῶν». Τὴν ἀλήθειαν τῆς μαρτυρίας ταύτης τοῦ χρονογράφου ἐβεβαίωσεν ὁ γάλλος ἀρχαιολόγος Leon Heuzey ὅστις ἀνεῦρε τὸ συνοδικὸν ἐκεῖνο γράμμα τῆς μεγάλης Πόρτας τῷ 1858 καὶ μόλις πρὸ τινος ἐδημοσιεύσεν αὐτὸ<sup>3)</sup> ἐν ᾧ ὁ ἡμέτερος Νεόφυτος φέρεται ὑπογεγραμμένος: † ὁ ἐν ἱερομονάχοις ἐλάχιστος Νεόφυτος ὁ καὶ πρῶτος τῆς σκήτεως Σταγῶν καὶ καθηγούμενος τῆς Δουπιανοῦ· εἶναι δὲ ἡ συνοδικὴ αὕτη πρᾶξις μνηδὸς νοεμβρίου τοῦ ἔτους 1381. Δύο ἕτεραι πηγαὶ περὶ τοῦ πρώτου Νεοφύτου καθορίζουσι τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς αὐτοῦ. Τούτων ἡ μὲν εἶναι ὁ Κριτικῶς ὀρισμὸς τοῦ καίσαρος Θεσσαλίας Ἀλεξίου Ἀγγέλου Φιλανθρωπῆνοῦ ἔτους 1388· μνεία δὲ γίνεται τοῦ ἡμετέρου Νεοφύτου ὡς: «τοῦ τημιωτάτου ἐν ἱερομονάχοις καὶ πρώτου τῆς σκήτεως κῆρ Νεοφύτου». <sup>4)</sup> Ἡ δ' ἑτέρα εἶναι γράμμα τοῦ ἐπισκόπου Σταγῶν, ἔτους 1388, ἐν ᾧ ὑπογράφεται: «[ὁ ἐν ἱερομον]άχῳ ἐλλάχιςτος Νεόφητος καὶ [πρῶτος τῆς Σμήτης]». <sup>5)</sup> Τρίτη δὲ τις πηγή, ἔγγραφον παρὰ Οὐσπένσκη ἔτους 1357—1381, <sup>6)</sup> μνημονεύει τὸν ἐν ἱερομονάχοις ἐλάχιστον Νεόφυτον καὶ πνευματι-

<sup>1)</sup> Ἴδὲ περὶ τούτου καὶ κατωτέρω. <sup>2)</sup> Περιοδ. Βυζαντις Β' 16<sup>19</sup>. <sup>3)</sup> Rev. des Étud. gr. 32, (1921) 314. <sup>4)</sup> Περιοδ. Βυζαντις Β' 25<sup>2</sup>. <sup>5)</sup> Αὐτόθ. Β' 29<sup>20</sup>. <sup>6)</sup> Αὐτόθ. σ. 449.

κόν. Γινώσκομεν δ' ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν μονῶν τοῦ Ἄθω ὅτι οἱ καλούμενοι πνευματικοὶ πατέρες ἢ ἀπλῶς πνευματικοὶ ἦσαν ὑπουργοὶ τοῦ πρώτου καὶ τῆς γερουσίας <sup>1)</sup>.

Ἐκ τούτων συνάγομεν ὅτι ἡ ἀκμὴ τοῦ πρώτου Νεοφύτου τακτέα τοῦλάχιστον μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1381—1388. Τὴν προσωπικὴν δ' ἱστορίαν τοῦ ἡμετέρου Νεοφύτου μαθαίνομεν ἐκ τῆς Διαθήκης αὐτοῦ σωζομένης ἐν τῷ ἀρχαίῳ τῆς μονῆς τοῦ ἰδίως λεγομένης Μετεώρου. <sup>2)</sup> Οὗτος ἐκάρη ὑπὸ Γρηγορίου τοῦ Στυλίου τοῦ ἐν Μετεώροις, ἐνεδύθη δὲ τὸ ἰσάγγελον σχῆμα ὑπὸ τοῦ Μετεωρίτου ἀγίου Ἀθανασίου καὶ τοῦ πνευματικοῦ Ἀγάθωνος. Ἀσχοληθεὶς κατ' ἀρχὰς ἐν τῇ περιοχῇ τῶν Μετεώρων εἰς «κτίσεις καὶ φυτεύματα», ἐπεχείρησεν εἶτα νάνειρον ἐκ βάθρων τὸν περικαλλῆ ναὸν τὸν «ἐν τῷ σπηλαίῳ» ὅσπερ ἐκ τῆς θέσεως αὐτοῦ ἐκαλεῖτο «εἰς τὸ Πηγάδιον». Εἶτα παραδῶσας τὸ μονύδριον τοῦτο εἰς τὸν ἱερομόναχον Ἰγνάτιον <sup>3)</sup> ἦλθεν εἰς τὸν λίθον τῆς Δουπιάνης, εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ ὁποίου ἀποφασίζει νὰ ἰδρῦσῃ νέον κελλίον. Ἐν αὐτῷ ἀνήγειρε τὸν ναὸν τοῦ Παντοκράτορος, μὴ σωζόμενον πλέον σήμερον, τοῦ ὁποίου ἑορτὴν καθιέρωσε κατὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Σωτῆρος. Διὰ δὲ τῆς διαθήκης του κατέλιπε τὸ μονύδριον τοῦ Παντοκράτορος ὡς μετόχιον εἰς τὴν μὲν τῶν πνευματικῶν τοῦ πατρὸς ἀγίου Ἀθανασίου, ἦτοι τὸ ἰδίως λεγόμενον Μετέωρον.

Εἶναι περιέργον ὅτι ὁ ἄλλοτε πρῶτος τῆς σκήτης Νεῖλος ἐν διαθηκῶ αὐτοῦ γράμματι, οὗ μνείαν ἔχομεν ἐν γράμματι τοῦ μητροπολίτου Λαρίσης Ἰωάσαφ ἔτους 1392—3, ἀμφισβητεῖ εἰς τὸν Νεόφυτον τὴν κητορικὴν ἐπὶ τοῦ μονυδρίου τοῦ Παντοκράτορος κυριότητα, διότι ἐν αὐτῷ διαλαμβάνεται ὅτι «τὸ μονύδριον τοῦ Παντοκράτορος ἀνέκαθεν καὶ ἔξ ἀρχῆς ἀνήγειρεν αὐτὸ ἐκ βάθρων (ὁ Νεῖλος) καὶ ἐκοπίασε καὶ ἐκατεφύτευσε», <sup>4)</sup> κατέλιπε δὲ ὁ Νεῖλος διὰ τῆς διαθήκης του τὸ μονύδριον εἰς τὴν μονὴν τοῦ ἰδίως Μετεώρου. <sup>5)</sup> Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ πολυμερὴς ἐν τῇ σκῆτι δρᾶσις τοῦ Νεῖλου ἐβεβαιώθη ἔξ ὅσων ἀνωτέρω εἵπομεν, ἄλλη ἐξήγησις ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲν εἶναι δυνατὴ, εἰμὴ ὅτι ὁ Νεῖλος συνήργησεν εἰς τὴν ἰδρῦσιν καὶ τοῦ μονυδρίου τοῦ Παντοκράτορος, ἐν ᾧ ἡ ἀνέγερσις τοῦ ναοῦ ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν ἡμέτερον Νεόφυτον ὠφείλετο <sup>6)</sup>.

<sup>1)</sup> Σμυρνάκη, Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 326. <sup>2)</sup> Αὐτόθ. β' 29 ε. Τὸν ταῦτισμὸν τοῦτον ἀποδέχεται ὁ Οὐλοπένοκος ἐνθ' ἄνωτ. καὶ ὁ Βέης ἐν Περιόδ. Βυζαντίδι Α' 236 ι' ε.

<sup>3)</sup> Τοῦτον ταυτίζω πρὸς τὸν πνευματικώτατον Ἰγνάτιον τὸν ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἀγίου Ἀθανασίου τοῦ Μετεωρίτου μνημονευόμενον, ἰ Περιόδ. Βυζαντίς Α' 253. <sup>4)</sup> Περιόδ. Βυζαντίς Β 36<sup>6</sup>. <sup>5)</sup> Αὐτόθι 37<sup>12</sup>. <sup>6)</sup> Πάσας τὰς παρὰ Οὐλοπένοκη, Ἐνθ. ἄνωτ. μνείας Νεοφύτων ἀνάγω εἰς τὸν ἡμέτερον Νεόφυτον, τὸν πρῶτον τῆς σκήτης, πλὴν τῆς ἐν

Κατὰ τὸν ἡμέτερον χρονογράφον ἐν τῷ αὐτῷ συνοδικῷ γράμματι τῆς Μεγάλης Πόρτας ἐφέρετο συνυπογεγραμμένος καὶ «ὁ ἐν ἱερομονάχοις Μακάριος καὶ πατὴρ Μετεώρου» ἀκριβῶς δ' ἐν τῷ δημοσιεύματι τοῦ Heuzey φέρεται: «† Μακάριος ἱερομόναχος καὶ /πατὴρ Μετεώρου/».

Ἐπειδὴ δ' ἀμφισβήτησις ἐγεννήθη ἐπὶ τῆς προσωπογραφίας τῶν ἐν Μετεώροις Μακαρίων σκόπιμον θεωροῦμεν νὰ διαλάβωμεν ἐνταῦθα περὶ αὐτῶν.

### γ) Περὶ τοῦ πρώτου τῆς σκήτης Μακαρίου

Ἐν τῷ Ὁρισμῷ τοῦ καίσαρος Θεσσαλίας Ἀλεξίου Ἀγγέλου Φιλανθρωποῦ, ἔτους 1388, δύο μνημονεύονται Μακάριοι. Πρῶτον μὲν «ὁ τιμιώτατος ἐν ἱερομονάχοις καὶ πνευματικὸς πατὴρ κὺρ Μακάριος»<sup>1)</sup> τοῦ ἰδίου λεγομένου Μετεώρου καὶ ὁ «τιμιώτατος ἐν ἱερομονάχοις καὶ ἀρχιμανδρίτης κὺρ Μακάριος ὁ μακαρίτης ἐκεῖνος». <sup>2)</sup> Τρύτων ὁ πρῶτος ὡς ἐκπροσωπῶν ἐν τῇ ὑφισταμένη διανέξει περὶ κυριότητος τοῦ μονυδρίου τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας τοῦ διακειμένου εἰς τὸ Πηγάδιον τὰ δίκαια τῆς μονῆς τοῦ ἰδίου λεγομένου Μετεώρου, πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς Πατὴρ <sup>3)</sup> τοῦ Μετεώρου, προϊστάμενος δηλαδή, ἄνευ τοῦ τίτλου τοῦ ἡγουμένου, κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο 1388. Ὡς τοιοῦτος δὲ δὲν εἶναι ἡμῖν ἄγνωστος, καθ' ἃ ἤδη περετήρησεν ὁ Οὐσπένσκη<sup>4)</sup> καὶ Βέης.<sup>5)</sup> Διότι ὁ κτήτωρ τοῦ Μετεώρου ἅγιος Ἀθανάσιος ζῶν ἔτι κατὰ τὸν Βίον, «προειρέψατο τὸν ἐν ἱερομονάχοις Μακάριον ἐπιστατεῖν καὶ ὀδηγεῖν τοὺς ἀδελφοὺς εἰς τὰ παρέργια τοῦ κελλίου» δηλ. τοῦ Μετεώρου, ἐτοιμοθάνατος δὲ 1381-2 προσέταξε τοῖς μοναχοῖς τοῦ Μετεώρου «ἵνα ἔχετε πρῶτον ἀδελφὸν καὶ πατέρα πνευματικὸν τὸν ἐν ἱερομονάχοις κύριν Μακάριον». <sup>6)</sup> Ὁ διάδοχος λοιπὸν τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ἐν Μετεώρῳ ἱερομόναχος Μακάριος ταῦτιστέος ἀναμφισβητήτως τῷ ἐκ τοῦ Χρονικοῦ γνωστῷ «ἐν ἱερομονάχοις Μακαρίῳ καὶ πατρὶ Μετεώρου», ὡς καὶ τῷ ἐκ τοῦ Ὁρισμοῦ Ἀλεξίου Ἀγγέλου Φιλανθρωποῦ ἔτους 1388, καὶ τῷ ἐν τινι ἐγγράφῳ παρὰ Οὐσπένσκη συνυπογράφοντι «† ὁ ἐλάχιστος καὶ ἁμαρτωλὸς Μακάριος ἱερομόναχος» ἔτους 1357—1381<sup>7)</sup>, ὡς ἀντιπροσωπεύοντι τὴν μονὴν τοῦ Μετεώρου.

σ. 468 «ἀμπέλιον ὅπερ ἔασεν ὁ ἐν μοναχοῖς Νεόφυτος», ἀδήλου Νεοφύτου, πβ. Βυζαντις Α' σ. 236.

<sup>1)</sup> Περιοδ. Βυζαντις Β' 24'. <sup>2)</sup> Αὐτόθ. Β' 25<sup>α</sup>. <sup>3)</sup> Πετρακάκου, Ἐνθ' ἀνωτ. σ. 34 πατὴρ = ἡγούμενος κοινοβίου. <sup>4)</sup> Ἐνθ' ἀνωτ. σ. 449. <sup>5)</sup> Βυζαντις Α' 236α. <sup>6)</sup> Βυζαντις Α' 253—254. <sup>7)</sup> Οὐσπένσκη, Ἐνθ' ἀνωτ. σ. 449 περὶ ὑποθέσεως ἀφροσύνης τὴν μονὴν Μετεώρου· ἡ χρονολόγησις ἐγένετο ὑπ' ἐμοῦ.



· Ὁ δ' ἕτερος τῶν ἐν τῷ Ὅρισμῷ Ἀλεξίου Ἀγγέλου μνημονευομένων Μακαρίων, ὅστις διὰ παραδοτικοῦ καὶ διαθηκῆς γράμματος τὸ ἀμφισβητούμενον μονύδριον τῆς Θεοτόκου εἰς τὸ Πηγιάδιον κατέλιπεν εἰς τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον τὸν Μετεωρίτην «ἵνα ἐνὶ εἰς τὴν ἔξουσίαν καὶ ὑποταγὴν αὐτοῦ» φαίνεται ἐκ τούτου πρεσβύτερος τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου. Ταυτίζω δὲ τοῦτον μετὰ τοῦ Οὐσπένσκη τῷ ἐν τινι σιγνογραφικῷ γράμματι, ἀχρονολογήτῳ πάντως ὅμως τῶν μέσων τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος ὑπογράφοντι «† ὁ ἐν ἱερομονάχοις Μακάριος ἀρχιμανδρίτης καὶ καθηγούμενος τῆς σεβασμίας μονῆς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ ἐπικεκλημένης Δουπιάνεως».) Τὸν ἀρχιμανδρίτην τοῦτον Μακάριον, ὅστις δὲν ἔζη πλέον τῷ 1388 («ὁ μακαρίτης ἐκεῖνος»),<sup>2)</sup> ἀνευρίσκω καὶ ἐν τινι ἀνεκδότῳ, ἀχρονολογήτῳ διαθήκῃ τοῦ Ἰωαννάκη, σωζομένη ἐν ἀντιγράφῳ ἐν κώδικι τῆς μονῆς τῶν Μετεώρων τοῦ Ῥουσάνου αἰῶνος ΙΖ'. Ἡ διαθήκη αὕτη συνετάχθη «κατενώπιον τοῦ τε κυροῦ Μακαρίου καὶ ἀρχιμανδρίτου καὶ τοῦ πανυπερσεβάστου καὶ κεφαλῆς Σταγῶν κυροῦ Θεοδώρου τοῦ Ὀρφανοῖωάννου καὶ τῶν ἐντιμοτάτων κληρικῶν τῆς ἀγιωτάτης ἐπισκοπῆς Σταγῶν». Ἡ μνεῖα τῆς κεφαλῆς Σταγῶν, τοῦ ἐν τῷ Παλαιοκάστρῳ δηλ. ἐδρευόντος διοικητοῦ τῆς ἐπαρχίας Σταγῶν δὲν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ἡμῖν εἰς χρονολογικὸν προσδιορισμὸν τῆς διαθήκης Ἰωαννάκη· διότι τὸ ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ (1333—1348) ἰσχύον διοικητικὸν τοῦτο σύστημα τῶν κεφαλῶν ἐξηκολούθησεν ὑφιστάμενον καὶ ἐπὶ σερβοκρατίας ἐν Θεσσαλίᾳ (1348—1393), ὡς δῆλον γίνεται ἐκ τε τοῦ Προστάγματος τοῦ σέρβου βασιλέως Συμεῶν Οὐρός ἔτους 1362 καὶ ἐκ τινος ἐπισκοπικοῦ γράμματος τοῦ Σταγῶν, ἔτους 1388, «κεφαλατικεύοντος πανυπερσεβάστου κῆρ Στεφάνου τοῦ Κορέση ἐν τῷ θεοφρουρήτῳ (Κάστρῳ τῶν Σταγῶν)»,<sup>3)</sup> ἐν πλήρει δηλ. σερβοκρατίᾳ ἡ κεφαλὴ αὕτη Σταγῶν, ὅστις ὑπογράφει ἐν τῷ αὐτῷ ἐγγράφῳ ὡς «δοῦλος τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν ἀθθέντου καὶ βασιλέως»<sup>4)</sup> ἦτο τοῦ σέρβου Ἰωάννου Οὐρός, υἱοῦ τοῦ Συμεῶν Οὐρός, διετέλεσε διοικητὴς Σταγῶν μέχρι τῆς καταλήψεως αὐτῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν ἔτει 1393.<sup>5)</sup> Πάντως ὅμως ἡ κεφαλὴ Σταγῶν, ὁ Ὀρφανοῖωάννης κῆρ Θεόδωρος, θὰ ἤκμαζε περὶ τὰ μέσα τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος (1345 μ. Χρ.) ὡς κατωτέρω καθορίζομεν.

Ὁ ἐν τῷ σιγνογραφικῷ γράμματι παρ' Οὐσπένσκη Μακάριος ἱερομόναχος καὶ ἀρχιμανδρίτης καλεῖται καθηγούμενος Δουπιάνης, νοεῖται ὅμως, ἂν καὶ δὲν λέγεται ῥητῶς, ὅτι συγχρόνως ἦτο καὶ πρῶτος τῆς σκῆτης διότι,

<sup>1)</sup> Ἐνθ' ἀνωτ. σ. 463 καὶ ἐν Βυζαντίδι β' 88<sup>21</sup>. <sup>2)</sup> Περιοδ. Βυζαντις β' 25<sup>9</sup>.  
<sup>3)</sup> Λύτόθ. β' 94<sup>26</sup>, β' 28<sup>10</sup>. <sup>4)</sup> Αὐτόθ. β' 29<sup>21</sup>. <sup>5)</sup> Λύτόθ. β' 42<sup>27</sup>.

ὡς παραδίδεται ἐν τῷ Χρονικῷ αὐτῷ πρῶτος τῆς σκήτεως ἔχει καὶ τὸ τῆς ἡγουμενείας ὄνομα». <sup>1)</sup> Θεωροῦμεν δὲ τὸν Μακάριον τοῦτον τὸν ἀρχαιότερον τῶν γνωστῶν ἡμῖν *πρώτων* τῆς σκήτης, <sup>2)</sup> μὴ μνημονευόμενον ὅμως ἐν τῷ Χρονικῷ, περὶ δὲ τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ τοῦ ἀρχιμανδρίτου ὁμιλοῦμεν κατωτέρω. Εἰς τοῦτον τὸν *πρῶτον* τῆς σκήτης Μακάριον ἀποδίδω τὴν ἴδρυσιν τοῦ μονυδρίου τοῦ ἐπιλεγομένου «τοῦ ἀρχιμανδρίτη» καὶ διακειμένου εἰς τὸ Πηγάδιον δηλ. παρὰ τὸ θυσάκιον ὅπερ, κατερχόμενον ἀπὸ τῶν ὑψωμάτων τῆς μονῆς Ῥουσάνου, διέρχεται μεταξὺ τοῦ βράχου τοῦ ἁγ. Πνεύματος καὶ τοῦ Καστρακίου. Τὸ ἐπὶ τοῦ βράχου τοῦ ἁγ. Πνεύματος ἐν σπηλαίῳ τοῦτο μονύδριον ἐξελήφθη ὑπὸ τοῦ Βέη ὡς ταῦτον πρὸς τὸ ἐν σπηλαίῳ «τοῦ παπᾶ κὺρ Νεοφύτου» εἰς τὸ Πηγάδιον ὁμοίως λεγόμενον. <sup>3)</sup> Ἄλλ', ὡς σαφῶς ἐν τῷ προστάγματι τοῦ βασιλέως Συμεὼν Οὐρός, ἔτους 1362, λέγεται, δύο ὑπῆρχον εἰς τὸ Πηγάδιον σπήλαια <sup>4)</sup> τὸ μὲν ἑκαλεῖτο «τοῦ ἀρχιμανδρίτη», τὸ δὲ «τοῦ παπᾶ κὺρ Νεοφύτου». Εἶναι δὲ ταῦτα, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, τὸ μὲν τοῦ ἱερομονάχου καὶ ἀρχιμανδρίτου Μακαρίου, τοῦ πρώτου τῆς σκήτης, <sup>5)</sup> τὸ δὲ τοῦ ἱερομονάχου Νεοφύτου καὶ εἶτα *πρώτου* τῆς σκήτης Σταγῶν.

Τὴν προσωπικὴν τοῦ ἡμετέρου ἀρχιμανδρίτου Μακαρίου ἱστορίαν μαθάνομεν ἐκ τῶν Πατριῶν τῆς μονῆς τῶν Μετεώρων Ὑψηλοτέρας. Οὗτος ἐμόναζε τῷ 1346-7 ὡς ἱερομόναχος Μανασῆς ἐν τῇ μονῇ Χρυσίνου τῆς Χαλκίδος παρ' Ἀσπροποτάμῳ· εὐπορος ὢν ἦλθεν εἰς τὴν σκήτην Σταγῶν καὶ ἔγινεν ἰδρυτῆς, ἐπὶ τοῦ βράχου τοῦ ἁγ. Πνεύματος, ἔναντι τοῦ Καστρακίου, τοῦ σπηλαίου τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας. Ἐνταῦθα μετονομασθεὶς Μακάριος «ἀρχιμανδρίτης γέγονε» τῆς σκήτης δηλ. τῶν Σταγῶν. <sup>6)</sup> Τί εἶναι ἐνταῦθα τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀρχιμανδρίτου; Ἀναμφιβόλως ἀρχιμανδρίτης ἦτο ἄλλος ἢ ὁ λεγόμενος *πρῶτος*· διότι ἐν ἐπισκοπικῷ ἐγγράφῳ τοῦ Σταγῶν, ἔτους 1388, μνημονεύεται ἄλλος τις «Μακάριος ἱερομόναχος καὶ ἀρχιμανδρίτης τῆς σκήτεως Σταγῶν» καθ' ὃν χρόνον *πρῶτος*

<sup>1)</sup> Ἰδὲ καὶ αὐτόθ. Β' 15<sup>11</sup> «ἀπεκατέστην ἐγὼ ἡγούμενος τῆς σεβασμίας μονῆς Δουσιανῆς» λέγει ὁ *πρῶτος* τῆς Σκήτης Νεῖλος. <sup>2)</sup> Ὁμοίως ὁ *Ὀυσπένοκης*, Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 147,240 ἄλλως ὁ *Heuzey*, Ἐνθ' ἄνωτ. σ. καὶ *Ἀδαμαντίου*, Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 215.

<sup>3)</sup> Περιοδ. Βυζαντίς Α' 236νγ. Ἐπειδὴ δηλ. τὸ σπήλαιον τοῦ ἀρχιμανδρίτου Μακαρίου κατὰ τὰ Πάτρια τῆς Ὑψηλοτέρας (αὐτόθ. Α' 274 ἔ.) περιήλθεν εἰς τινὰ ἱερομόναχον Νεοφύτον. μετὰ μικρὸν ἀποβίωσαντα, ἐνομίσθη διὰ τοῦτο ὅτι εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτὸ σπήλαιον τὸ λεγόμενον «τοῦ ἀρχιμανδρίτου» καὶ τὸ «τοῦ παπᾶ κὺρ Νεοφύτου».

<sup>4)</sup> Αὐτόθ. Β' 91<sup>12</sup>. *Ὀυσπένοκης* σ. 147. <sup>5)</sup> Τὸν ταῦτισμόν τοῦτον ἀπεδέχετο καὶ ὁ *Βέης*, Ἐνθ' ἄνωτ. Α' 236νγ. <sup>6)</sup> Κατὰ τὰ μέσα τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος ὁ ἀρχιμανδρίτης τῆς σκήτης Μακάριος, ὡς μνημονεύεται ἐν ταῖς ἀνωτέρω πηγαῖς, τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον.

τῆς σκήτης ἦτο ὁ Νεόφυτος. Θὰ ἦτο λοιπὸν ἀνώτερόν τι ἀξίωμα, ὡς καὶ ἔξ ἄλλων πηγῶν εἶναι τοῦτο γνωστόν, <sup>1)</sup> ὑπεράνω τοῦ τῶν ἡγουμένων, οἷονεὶ ἐξάρχου. Τοῦτο τοῦλάχιστον συνάγω περὶ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἐκ τῶν ὑπ' ὄψιν μου πηγῶν. Οὕτως ἐν σιγιλλῷ Νείλου οἰκουμενικοῦ πατριαρχοῦ ἔτους 1283 <sup>2)</sup> μνημονεύεται ὅτι ὁ ἡγούμενος τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ μονῆς τῆς Λευκουσιάδος παρακελεύεται «ἀρχιμανδρίτης καὶ πρωτοσύγκελλος τῶν περὶ τὴν Βλαχίαν μοναστηρίων καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι καὶ ἄδειαν ἔχειν τοὺς ἐπὶ σταυροπηγῷ πατριαρχικῷ ἀνεγειρομένους ναοὺς κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν συνθήειαν καθιεροῦν». Ἐντεῦθεν μανθάνομεν ὅτι κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ὑπῆρχον ἐν Θεσσαλίᾳ δύο συγχρόνως ἀρχιμανδρίται, ὁ τῆς σκήτης Σταγῶν, καὶ ὁ τῶν περὶ τὴν Βλαχίαν μοναστηρίων. Ὁμοίως ὁ καθηγούμενος τῆς ἐν Μυστρῶ ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων μονῆς Θεοδοῦκου τῆς Ὀδηγητρίας τῆς ἐπικεκλημένης Βροντοχίου ἐκαλεῖτο ἀρχιμανδρίτης καὶ μέγας πρωτοσύγκελλος τῆς Πελοποννήσου. <sup>3)</sup> Ὁ ἀρχιμανδρίτης Μακάριος ὁ καὶ *πρωῖτος* κατὰ τὰ Πάτρια «μετὰ χρόνον τινὰ ἀπεστράφη ὄπισθεν εἰς τὸ Χρῦσινον». Εἶναι πιθανὸν λοιπὸν ὅτι καὶ ἐκεῖ ἀπεβίωσε πρὸ τοῦ 1388.

#### δ) Περὶ τοῦ Στύλου τῶν Σταγῶν.

Ὁ Heuzey, ὁ Οὐσπένσκης καὶ Ἀδαμαντίου ἀποδίδουσι τὸ ὄνομα Στύλος, ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ κατ' ἐξοχὴν στύλου, τῆς σκήτης τῶν Σταγῶν, εἰς τὸν βράχον τῆς Δουπιάνης—Παντοκράτορος <sup>4)</sup> τοῦτο ὅμως δὲν εἶναι ὀρθόν, διὰ τοὺς ἑξῆς λόγους. Κατὰ τὰ Πάτρια τῆς μονῆς Ὑψηλοτέρας Πασχάλης τις τῶν Σταγηνῶν «ἐκ τῶν λεγομένων Τζακῶνων, ἦτοι φυλάκων τῆς ἐν τοῖς Σταγοῖς πέτρας», ὅπερ δηλοῖ ὅτι ἐπηγγέλλετο τὸν καστροφύλακα Σταγῶν, φυλάττων τὴν νύκτα ἐπὶ τοῦ βράχου τοῦ μέχρι σήμερον *πέτρα* καλομένου, <sup>5)</sup> ἔτει 1346—7 ἀνήλθεν εἰς τὸν λίθον τοῦ Στύλου, προσδέσας δ' ἐπὶ τοῦ βράχου σχοινίον μακρὸν κατήλθε δι' αὐτοῦ εἷς τι σπήλαιον ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ βράχου «πρὸς τὸ βόρειον μέρος τῆς πέτρας

<sup>1)</sup> Ἴδὲ *Ducange* γλωσσόφ. λ. ἀρχιμανδρίτης. Ἀρχιμανδρίτης = praefectus coenobii. Δ. *Πετρακάκου*, Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 57.

<sup>2)</sup> Ἴδὲ Ν. Ἑλληνομνήμ. 6,175 ἔ.

<sup>3)</sup> Βυζαντίδ. Α' 456.555.

<sup>4)</sup> Mission de Macédoine plan F, *Οὐσπένσκη*, Περιήγησις εἰς τὰ τῶν Μετεώρων . . . μοναστήρια σ. 153,236, Πρακτικὰ ἀρχαιολ. ἔτ. 1909 σ. 214,215. Ὁμοίως καὶ ὁ Μ. Γούδας ἐν Βυζαντίδ. Β' 238

<sup>5)</sup> Ἀξιοσημείωτον ὅτι ὁ Πασχάλης καίπερ Σταγηνὸς καλεῖται τζακῶν τοῦτο δεικνύει ὅτι τὸ ὄνομα τζακῶν κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα δὲν ἦτο ἐθνικόν. Ἴδὲ Φ. Κουκουλέν ἐν Ἀθηναῖς 36 (1924) σ. 316. Ἡ σημερινὴ Πέτρα ὑπέρεται τοῦ Καστρακίου.

ἀντικρὺ τοῦ ἄστεως». <sup>1)</sup> Τοῦτο σημαίνει ὅτι ὁ Πασχάλης κατῆλθεν ἐπὶ τῆς πρὸς βορρᾶν ἐστραμμένης πλευρᾶς τοῦ βράχου, ἣτις ὄρᾳ τὰς μονὰς Προδρόμου καὶ ἁγ. Νικολάου; ἢ ἐπὶ τῆς πρὸς νότον ἐστραμμένης πλευρᾶς τοῦ βράχου ἣτις ὄρᾳ τὸ ἄστρ. Σταγῶν ὅπου νῦν τὸ Καστράκι; Τὸ σπῆλαιον τοῦτο τοῦ Πασχάλη εἶναι ὅπερ διεδέχθη ὁ ἱερομόναχος Μακάριος ἀρχιμανδρίτης καὶ πρῶτος, παρ' αὐτοῦ δὲ ὁ ἱερομόναχος Νεόφυτος, εἶτα δὲ ὁ Δωρόθεος· εἶναι τὸ λεγόμενον τοῦ «ἀρχιμανδρίτη», οὗ ἔναντι ὑπῆρχεν, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐσημειώσαμεν, «ἡ θεωρία κακῶν τῶν θελγήτρων καὶ τὸ ὄλον ὄλεθρος», ἣτοι ἢ ἐκ τῆς παρακειμένης πόλεως ὄχλησις. Τὸ χωρίον λοιπὸν τῶν Πατρῶν πρέπει νὰ ἐρμηνευθῆ οὕτω· ὁ Πασχάλης κατῆλθε τῆς πέτρας (τοῦ Στύλου) κειμένης ἀντικρὺ τοῦ ἄστεως, πρὸς βορρᾶν αὐτοῦ. Ἡ πρὸς Δ. τοῦ Στύλου χωροφαιαία γῆ περιρρέεται ἑκατέρωθεν, κατὰ τὰ Πάτρια, ὑπὸ δύο ῥυάκων. Τούτους δὲ τῶ ὄντι ἀναγνωρίζομεν σήμερον ἐν τῷ μείζονι, τῷ Ἀστριᾷ, ὅστις διαρρέει τὴν καστρακινὴν κοιλάδα ἀπ' Α. πρὸς Δ. καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν Πηνειὸν καὶ τῷ μικροτέρῳ, ὅστις καταρρέων ἀπὸ τῶν περὶ τὸ Ῥουσάνον ὑψωμάτων διέρχεται μεταξὺ Καστρακίου καὶ τοῦ βράχου τοῦ ἁγ. Πνεύματος. Ἡ αὐτὴ χωροφαιαία γῆ τοῦ Στύλου ἐν γράμματι τοῦ ἐπισκόπου Σταγῶν Ξενοφῶντος, τῶν μέσων τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος, ὀρίζεται ὁμοίως ὅτι «διέρχεται διὰ τοῦ ῥυάκος ἕως τῆς μίξεως τοῦ ἄλλου ῥυάκος κατερχομένου ἀπὸ τῶν Σκαφιδακίων». <sup>2)</sup> Σκαφιδάκια δ' ἔκαλετο τότε, ὡς ἐκ τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου τοῦ Μετεωρίτου δῆλον, ἢ ἀπὸ τῶν ὑπωρειῶν τοῦ βράχου τοῦ Βαριλάμ, ὅπου ἡ Δρακοσπηλαία, καὶ ἄνω μέχρι τοῦ ἀκρολόφου τοῦ ὑπερκειμένου τοῦ Βαριλάμ ἀνάτης περιοχῆ. Ἐν δὲ γράμματι τοῦ ἐπισκόπου Σταγῶν Θεοφάνους, ἔτους 1742, οἱ δύο ῥυάκες οἱ περιβρέχοντες τὸν Στύλον ἑκατέρωθεν μνημονεύονται οὕτω: «μεταξὺ τῶν δύο ῥυάκων τοῦ τε Ῥουσάνου καὶ Καλλιστράτου», <sup>3)</sup> ἔνθα νοοῦνται αἱ δύο μοναὶ Ῥουσάνου καὶ Καλλιστράτου. Ἄν λοιπὸν ὁ Στύλος τῶν Πατρῶν ταῦτισθῆ πρὸς τὸν λίθον Δουπιάνης, δὲν ἀναγνωρίζονται πλέον οἱ δύο ῥυάκες τῆς καστρακινῆς κοιλάδος. Διότι πρὸς Α. μὲν τῆς Δουπιάνης ῥεεὶ ῥυάκιον ἀπὸ Β. πρὸς Ν. ἐκβάλλον εἰς τὸν Ἀστριᾶν, Δ. ὅμως τῆς Δουπιάνης οὐδεὶς ἄλλος ῥυάξ ὑπάρχει.

Διὰ ταῦτα ἀνάγκη ὁ Στύλος Σταγῶν νὰ ταῦτισθῆ πρὸς τὸν λίθον

<sup>1)</sup> Περιοδ. Βυζαντίς Α' 274.

<sup>2)</sup> Περιοδ. Βυζαντίς Β' 97', ὡσαύτως καὶ ἐν Β' 86'. <sup>3)</sup> Αὐτόθ. Α' 311'. Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου καθορίζεται τοπογραφικῶς ἡ θέσις τῆς μονῆς Καλλιστράτου, περὶ ἧς διέλαβον ἐν Δελτ. Ἰστ. ἐτ. 7, 169, πβ. Βυζαντιδ. Α' 236ν, καθ' ὃ θὰ ἔκειτο ἐν τῇ καστρακινῇ κοιλάδι, ἐν τῇ περιοχῇ ἐξ ἧς καταρρέει ὁ Ἀστριᾶς.

τοῦ ἁγ. Πνεύματος,<sup>1)</sup> ὡς καὶ παρὰ Πολυκάρπῳ Ῥαμμίδῃ σημειοῦται<sup>2)</sup>).

Κατὰ τὸν βίον τοῦ ἁγ. Ἀθανασίου τοῦ Μετεωρίτου ὄτε περὶ τὸ 1333—4 ἐκ τοῦ ἁγιωνύμου Ὁρους ἔφθασαν εἰς Σταγοὺς ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος μετὰ τοῦ πνευματικοῦ αὐτοῦ πατρὸς ἱεροῦ Γρηγορίου κατέλαβον τὸν λίθον τοῦτον τοῦ Στύλου «ἐγγιστα τῆς πόλεως», ἐπὶ τοῦ ὁποίου εὔρον «ναὸν γεγλυμμένον εἰς ὄνομα τῶν Ταξιαρχῶν.» Ἐνταῦθα δηλ. εἰς τὸ μονύδριον τῶν Ταξιαρχῶν ἐπὶ τοῦ Στύλου «συνέρρεον πρὸς αὐτοὺς οἱ τε ἐγγὺς οἰκοῦντες καὶ οἱ πόρρωθεν, ἄρχοντές τε καὶ ἀρχόμενοι, ἱερεῖς τε καὶ μονάζοντες, οἱ καὶ ὠφελείας οὐ μικρᾶς ἐκ τῆς πνευματικῆς ὁμιλίας τοῦ γέροντος (Γρηγορίου) πληρούμενοι οἴκαδε ἐπορεύοντο.»<sup>3)</sup> Ὁ ἱερός Γρηγόριος, ὁ ἐκ τοῦ Στύλου στυλίτης ὀνομασθεῖς,<sup>4)</sup> ἵδρυσεν ἐν σπηλαίῳ καὶ νέον μονύδριον, τὸ μέχρι σήμερον σωζόμενον ἐπὶ τῆς Β. πλευρᾶς τοῦ Στύλου τὸ ἁγίου Γεωργίου τοῦ Μαντηλαῖ, ἐξήτησε δὲ παρὰ τοῦ τότε ἐπισκόπου Σταγῶν Ξενοφῶντος τὴν ἐκχώρησιν τῆς χωραφιαίας γῆς τῆς «ἐμπροσθεν τοῦ τοιούτου σπηλαίου ἐν τῇ περιοχῇ μονῆς τῆς Δουπιάνης.»<sup>5)</sup> Ἡ φήμη τοῦ ἱεροῦ Γρηγορίου τοῦ στυλίτου «λόγῳ καὶ πράξει καὶ θεωρίᾳ χάριτος μεστοῦ» παρὰ τοῖς ἄρχουσι καὶ ἀρχομένοις Σταγῶν, εἰς μεγάλην περιωπὴν ἀνήγαγε τὸν Στύλον, εἰς τρόπον ὥστε ἡ παλαιγενὴς μονὴ Δουπιάνης ἤρχισε νὰ παρευδοκιμῆται ὑπὸ τοῦ Στύλου. Τῆς ἀντιδράσεως ἦν ἡ μονὴ Δουπιάνης κατὰ τοῦ Στύλου προὔκάλεσε ἔχομεν τὰς ἐξῆς ἐνδείξεις.

Μετὰ δεκαετῆ διαμονὴν ἐπὶ τοῦ Στύλου,<sup>6)</sup> ἦτοι περὶ τὸ 1343—4, κατὰ τὸν βίον Ἀθανασίου, ὁ στυλίτης Γρηγόριος τοσοῦτον δυσανεσχέτησε κατὰ «τῶν κρατούντων», ἦτοι τῶν πολιτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν Σταγῶν, ὥστε ἠναγκάσθη νὰ ἀποχωρήσῃ τῶν Σταγῶν ἰν' ἐπανέλθῃ εἰς Ἀθῶν. Αἰτία τῆς δυσανεσκειᾶς τοῦ στυλίτου ὑπῆρξεν «ἐπήρειά τις τῶν κρατούντων».

Τὴν οὕτως ἀσαφῶς ἐν τῷ βίῳ ἀναγεγραφομένην «ἐπήρειαν τῶν κρατούντων» ἀνευρίσκω ἐν τῷ προστάγματι τοῦ βασιλέως Συμεῶν Οὐρὸς ἔτους 1362 ἐν ᾧ ἀναφέρεται ὅτι ὑπὸ τῆς ἄλλοτε κεφαλῆς τοῦ κάστρου Σταγῶν Θεοδώρου Ὁρφανοϊώανου ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τῆς κυριότητος τοῦ Στύλου τὰ τέως εἰς αὐτὸν ἀνήκοντα, «ὑποτασσόμενα καὶ δεσποζόμενα ὑπ' αὐτοῦ», σπήλαια δύο, τό τε λεγόμενον «τοῦ ἀρχιμανδριτῆ» καὶ τὸ «τοῦ παπᾶ κῆρ Νεοφύτου»,<sup>7)</sup> ἀμφοτέρω κείμενα εἰς τὴν θέσιν Πηγάδιον. Ἡ

<sup>1)</sup> Παρὰ *Βίῳ* ἀκαθόριστος τίς ὁ Στύλος Αὐτόθ. Α' 236θ. <sup>2)</sup> Τὰ Μετέωρα, ἐν Ἀθήναις 1882 σ. 17,36,39 πβ. Ν. Ἑλληνομνήμον. 6,54. <sup>3)</sup> Βυζαντις Α' 245. <sup>4)</sup> Αὐτόθ. Β' 31<sup>13</sup> καὶ Β' 96<sup>1</sup>, Α' 248.

<sup>5)</sup> Αὐτόθ. Β' 97<sup>3</sup>, Α' 275. <sup>6)</sup> Περιοδ. Βυζαντις Α' 248. <sup>7)</sup> Αὐτόθ. Β' 90<sup>12</sup>.

τοιαύτη ἐπέμβασις τῆς κεφαλῆς Σταγῶν ἔγινεν ἐπὶ τοῦ γενικοῦ διοικητοῦ Θεσσαλίας Ἰωάννου Ἀγγέλου Πιγκέρη, ἀνεψιοῦ τοῦ ἰσιλέως Ἰωάννου Καντακουζηνοῦ, ἥτοι ἐπὶ τῆς βυζαντινῆς ἐν Θεσσαλίᾳ κυριαρχίας.<sup>1)</sup> Ἡ ἀπόσπασις αὕτη καθορίζει καὶ τὸν χρόνον τῆς κεφαλῆς Σταγῶν Θεοδώρου Ὁρφανοῦϊωάννου, ἄρχοντος περὶ τὸ 1345. Τοῦτου διάδοχος ἦτο Λουκάς ὁ Κομιτόπουλος<sup>2)</sup>.

Ὁ Γρηγόριος ὁ στυλῆτης ἀναχωρήσας τότε ἐκ Σταγῶν μετέβη εἰς Κων/πολιν. Ἐπελθούσης δὲ τῆς σερβοκρατίας ἐν Θεσσαλίᾳ ἠυνοήθη ἔξαιρετικῶς ἡ μονὴ Δουπιάνης ὡς δεικνύει τὸ πρόσταγμα ὑπὲρ αὐτῆς ἀπολυθὲν ὑπὸ τοῦ βασιλέως Συμεῶν Οὐρὸς τῷ 1358.<sup>3)</sup> Μετὰ παρέλευσιν τεσσάρων ἐτῶν, τῷ 1362, ὁ βασιλεὺς Συμεῶν διὰ νέου προστάγματος<sup>4)</sup> ἐζήτησε νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν γαλήνην ἐν τῇ σκῆτι διατάξας τὴν ἀπόδοσιν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Στύλου τῶν δύο ἄλλοτε ἀπ' αὐτοῦ ἀποσπασθέντων σπηλαίων καὶ τινὰ ἄλλα μέτρα ὑπὲρ τῆς σκῆτης λαβὼν ἅτιν' ἀνάγουσι τὸ πρόσταγμα τοῦτο εἰς καταστατικὸν θέσπισμα τῆς σκῆτης τῶν Σταγῶν. Δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ δεχθῶμεν ὅτι πρὸς ἀντίδρασιν τῆς τοιαύτης τῶν σέρβων ἐν Σταγοῖς πολιτικῆς τὸ οἰκουμενικὸν ἐν Κ/πόλει πατριαρχεῖον ἀνέδειξε τῷ 1383 τὸν ἡγουμένον τῆς παρὰ τὴν Καρδίτσαν μονῆς τῆς Λευκουσιάδος εἰς ἀρχιμανδρίτην καὶ πρωτοσύγκελλον τῶν θεσσαλικῶν μοναστηρίων ἀποβλέπον δῆθεν εἰς ἐνίσχυσιν ἐθνολογικὴν τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ.<sup>5)</sup> Διότι ἀπλούστατα καὶ ἡ μονὴ Λευκουσιάδος ὑπήγετο τότε εἰς τὸ σερβικὸν κράτος.

### ε) Οἱ μετὰ τὸν Νεοφύτου πρῶτοι.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πρώτου Νεοφύτου κατὰ τὸ ἡμέτερον χρονικὸν ἄλλος διάδοχος τοῦτου ἐγένετο Νήφων ὀνόματι καὶ οὕτω κατὰ διαδοχὴν τῶν τῆς Δουπιάνης πρώτων ἔφθασεν ἡ τάξις αὕτη μέχρι τῶν νῦν εὐρισκομένων τιμίων γερόντων, τοῦ τε τιμιωτάτου ἐν ἱεροδιακόνοις κῆρ Κυπριανοῦ καὶ τοῦ τιμιωτάτου ἐν ἱερομονάχοις κῆρ Ἀνθίμου». Αἱ εἰδήσεις αὗται τοῦ Χρονικοῦ δὲν εἶναι ἐξ ἄλλων πηγῶν γνωσταί. Ἐν πρώτοις γεννᾶται τὸ ζήτημα τίς ἢ ἔννοια τῆς διαδοχῆς τῶν τῆς Δουπιάνης πρώτων. Δηλοῦται διὰ τούτου ὅτι τὸ πρωτῆτον περιήρχετο μετὰ τῶν μοναστῶν τῆς Δουπιάνης κατὰ διαδοχὴν ἀπὸ ἑνὸς εἰς ἕτερον, ἢ ὅτι ἀπὸ τῶν μοναστῶν τῆς Δουπιάνης περιῆλθεν εἰς τοὺς μοναστὰς ἄλλης μονῆς; Τὰ ἐπόμενα τοῦ Χρονικοῦ, ἡ ἔνορκος δηλ. ἐνώπιον τοῦ ἐπισκόπου Σταγῶν κατάθεσις

<sup>1)</sup> Ἐπετ. Βυζαντ. σπουδῶν Α' 166. <sup>2)</sup> Βυζαντις Β' 15<sup>4</sup>. <sup>3)</sup> Βυζαντις Β' 11 ἐ. <sup>4)</sup> Αὐτόθ. Β' 89 ἐ. <sup>5)</sup> Ν. Ἑλληνομνήμ. 6,176, Πρακτικά ἀρχαιολ. ἐτ. 1909 σ 225.

τῶν δύο τῆς Δουπιάνης μοναστῶν Κυπριανοῦ καὶ Ἀνθίμου συμβάλλουσι εἰς κατανόησιν τοῦ ζητήματος. «Σὺν φόβῳ Θεοῦ καὶ ἀληθείᾳ λέγομεν ὅτι ἐφθάσαμεν τὸν τιμιώτατον ἐν ἱερομονάχοις κὺρ Ἀκάκιον τὸν ἡγούμενον τῆς σεβασμίας μονῆς τοῦ Παντοκράτορος τῆς ἐν τῷ λίθῳ τῆς Δουπιάνη-τῷ πλησίον ταύτης καὶ πρῶτον ὄντα καὶ ὀνομαζόμενον τῆς Σκήτεως Στας γῶν, ἀνερχόμενον μετὰ βακτηρίας εἰς ἅπαντα τὰ μονύδρια τοῦ τε Μετεώρου καὶ ὅλης τῆς σκήτεως, διέποντα αὐτὰ καὶ διατάσσοντα καὶ οὐδείς ἦν ὁ ἀντιτασσόμενος αὐτῷ ἀλλὰ κατὰ τὴν παλαιὰν συνήθειαν διεξήγοντο καὶ συνησπίζοντο παρ' αὐτοῦ. Εὖρομεν δὲ καὶ ἀγίαν εἰκόνα οὖσαν ὑπογεγραμμένην: δέσις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Σεραπίωνος μοναχοῦ τοῦ τέκτονος καὶ καθηγουμένου τῆς μονῆς τοῦ Παντοκράτορος Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐπὶ ἔτους, 578δ'. Καὶ τούτῳ τῷ μοναχῷ οὐκ ἀσκόπως τὸ τῆς ἡγουμενείας ἐπεκέκλητο ὄνομα ἀλλ' ἀπὸ τῆς τόπου τάξεως ὠνομάζετο καθὼς αὕτη ἡ τάξις ἐπεκράτησεν ἕως εἰς τὸν καιρὸν τοῦ κὺρ Ἀκακίου ὄν καὶ ἐθεασάμεθα».

Μετὰ τὸν θάνατον δηλαδὴ τοῦ πρώτου Νήφωνος, δουπιανίτου μοναστοῦ, καθιερώθη (=ἡ τάξις) ἵνα ἡ ἀρχὴ τοῦ πρώτου τῆς σκήτης περιέρχεται εἰς τὸν ἡγούμενον τῆς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ βράχου κειμένης μονῆς Παντοκράτορος. Οὕτως ἤρχισεν ἡ κατάλυσις τοῦ πρωτάτου Δουπιάνης. Διότι ὑπὸ τῶν δύο συγχρόνων τοῦ ἡμετέρου χρονογράφου δουπιανιτῶν μοναστῶν Κυπριανοῦ καὶ Ἀνθίμου ἐπιστώθη ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτῶν κατελύθη ἡ ἀρχὴ καθόλου τοῦ πρώτου τῆς σκήτης Σταγῶν, τελευταίου πρώτου τῆς σκήτης γενομένου τοῦ ἱερομονάχου Ἀκακίου ἡγουμένου τῆς μονῆς Παντοκράτορος. Ἄς ἔλθωμεν τώρα εἰς τὸν χρονολογικὸν προσδιορισμὸν τῶν γεγονότων τούτων.

«Εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν (λέγει ὁ χρονογράφος) ἐποίησεν ὁ ἐν ἱερομονάχοις κὺρ Ἰωάσαφ χρόνους ιζ' διέπων καὶ αὐτὸς κατὰ τὴν ἔκπαλαι συνήθειαν ὡς πατὴρ τοῦ Μετεώρου. Ὁ δὲ κὺρ Διονύσιος ὁ Λαρίσσης ἐτίμησεν εἰς τὴν ἡγουμενείαν τοῦ Μετεώρου τὸν Ἰωάσαφ τοῦτον καὶ ἐσύστερον ἐποίησεν ἐπίσκοπον Φαναρίου. Ἀπ' αὐτοῦ καὶ ἕως τοῦ νῦν ἐπέρασαν χρόνοι μ' καὶ ἡγούμενοι ε'. Ἄξιον δὲ ἰδεῖν πῶς ἐν τοῖς μ' χρόνοις ἡγούμενοι ε' ἐγένοντο καὶ ρ' χρόνων παρῳρηκότων πρότερον οὐδείς ὄνομα ἡγουμένου ἐκέκτητο οὔτε εἰς τὸ Μετέωρον οὔτε εἰς ἄλλην μονήν». Ἐγεννήθη λοιπὸν τὸ ζήτημα τὸ «εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν» εἰς τίνα τῶν δύο ἀνωτέρω μνημονευομένων ἱερομονάχων ἀναφέρεται, τὸν Ἀκάκιον ἢ τὸν Σεραπίωνα; Ὁ Βέης πρῶτος ἀνεγνώρισεν ὅτι τὸ «εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν» δέον ν' ἀναφέρεται εἰς τὸν ἱερομόναχον Ἀκάκιον, οὗ τὴν ἀκμὴν θέτει μεταξὺ

τοῦ ΙΕ' καὶ τοῦ ΙΓ' αἰῶνος.<sup>1)</sup> Ἡμεῖς δὲ τὴν ἀκμὴν τοῦ ἱερομονάχου Ἀκακίου ἡγουμένου τοῦ Παντοκράτορος καὶ τοῦ ἱερομονάχου Ἰωάσαφ τοῦ Μετεωρίτου θέτομεν εἰς τὸ ἔτος 1464—5, ὅποτε ὁ Ἰωάσαφ κατεστάθη πατὴρ ἦτοι προϊστάμενος τοῦ ἰδίως λεγομένου Μετεώρου. Ταύτην δὲ τὴν χρονολόγησιν συνάγομεν διὰ τῶν ἐξῆς. Εἶναι προφανὲς ὅτι ἡ φράσις «ρ' χρόνων παρῳχηκῶτων πρότερον» ἀναφέρεται εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἰδίως Μετεώρου καὶ οὐχὶ εἰς τὴν ἱστορίαν ὅλης τῆς σκῆτης, μεθ' ὅσα ἀνωτέρω περὶ ἰδρύσεως τῆς σκῆτης διελάβομεν. Ἄλλ' ὑπολείπεται νὰ ἐριθῆ τὸ πρότερον ἐξικνεῖται μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ ἱδρυτοῦ τῆς μονῆς τοῦ ἰδίως Μετεώρου ἁγίου Ἀθανασίου, ἐπελθόντος τῷ 1381-2, ἢ μέχρι τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἀνήλθεν ὁ ἄγιος Ἀθανάσιος εἰς τὸν βράχον τοῦ ἰδίως Μετεώρου, εἰκαζομένης ὅτι θὰ εἶναι περὶ τὸ ἔτος 1334-5; Ἐπειδὴ χρονολογικῶς τὴν σύνταξιν τοῦ χρονικοῦ τῶν Μετεώρων ἀνάγομεν εἰς τὸ ἔτος 1521 (ἰδὲ κατωτέρω ἐν τῷ Δ' κεφαλαίῳ) ἀποκλείεται ἡ ἀναφορὰ τοῦ «ρ' χρόνων παρῳχηκῶτων πρότερον» εἰς τὸ ἔτος 1334—5 τῆς ἀνόδου τοῦ ἁγ. Ἀθανασίου ἐπὶ τοῦ Μετεώρου. Προσπιθεμένων κατὰ ταῦτα εἰς τὸ ἔτος τοῦ θανάτου τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου 1381-2 τῶν ἑκατὸν ἑτῶν λαμβάνομεν ἔτος 1481-2 καθ' ὃ ὁ ἱερομόναχος τοῦ Μετεώρου Ἰωάσαφ τέως πατὴρ τοῦ Μετεώρου προήχθη ὑπὸ Διονυσίου μητροπολίτου Λαρίσης, ὅστις ἐτελεύτησε τῷ 1510, εἰς ἡγούμενον Μετεώρου.<sup>2)</sup> Προσπιθεμένων δὲ εἰς τὰ 1481—2 ἑτέρων τεσσαράκοντα ἑτῶν ἔχομεν «ἕως τοῦ νῦν», ἦτοι ἔτος τῆς συντάξεως τοῦ χρονικοῦ τῶν Μετεώρων 1521. Μετὰ τὴν προαγωγὴν εἰς ἡγούμενον τοῦ Ἰωάσαφ ὁ Οὐσπένσκης δέχεται ὅτι ἐπὶ δύο μόνον ἔτη διετέλεσεν ἡγούμενος, προαχθεὶς ἔπειτα εἰς ἐπίσκοπον Φαναρίου. Ὅτι τὸ προσδιορισθὲν ἔτος τῆς προαγωγῆς εἰς ἡγούμενον τοῦ Ἰωάσαφ 1481-2 προσεγγίζει πρὸς τὴν ἀλήθειαν συνάγεται καὶ ἐντεῦθεν. Οἱ δύο δηλαδὴ δουπιανῖται μονασταὶ Κυπριανὸς καὶ Ἀνθιμος ὁμολογοῦσι τῷ 1521 ὅτι «ἐθεάσαντο» τὸν Ἀκάκιον ἡγούμενον ἀκρόμῃ ὄντα τοῦ Παντοκράτορος· ἐκ τούτου δηλὸν ὅτι οἱ δύο δουπιανῖται, γέροντες πλέον τῷ 1523, μόλις ἐνθυμοῦνται ἐν τῇ ἐφηβικῇ των ἡλικίᾳ ἡγουμενεύοντα τὸν Ἀκάκιον, πρὸ ἑξηκονταετίας περίπου. Ἐκ τῆς φράσεως «ἕως εἰς τὸν καιρὸν τοῦ κῦρ Ἀκακίου» πρέπει νὰ συναγάγομεν ὅτι μετὰ τὸν Ἀκάκιον ἡ ἡγουμενεία μετεβιβάσθη ἀλλαχοῦ· ἐπειδὴ δὲ συγχρόνως ἀναφέρεται ὅτι Ἰωάσαφ ὁ πατὴρ τοῦ Μετεώρου προήχθη εἰς ἡγούμενον

<sup>1)</sup> Περιοδ. Βυζαντίς Α' 236λε', λγ'. Ἄλλως ὁ *Heuzey*, "Ἐνθ' ἀνωτ. σ. 468 καὶ *Οὐσπένσκης*, "Ἐνθ' ἀνωτ. σ. 415 καὶ *Ἀδαμαντίου* σ. 227. <sup>2)</sup> Ὁ Ἰωάσαφ οὗτος οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν μὲ τὸν βασιλέα Ἰωάννην Οὐρὸς καὶ εἶτα μόναχὸν Ἰωάσαφ τὸν μετεωρίτην.



ἔπεται ὅτι καταλυθέντος τοῦ πρωτάτου ἐπὶ Ἀκακίου ἤρχισεν ἡ ἐπικράτησις ἐν τῇ σκῆτῃ τοῦ ἰδίως Μετεώρου, ὅθεν καὶ ἡ ἐπωνυμία ἔκτοτε ἐπικρατεῖ «σκῆτῃ τοῦ Μετεώρου» ἀντὶ τῆς παλαιότερας «σκῆτῃ τῆς Δουπιάνης καὶ Σταγῶν». Τοῦτο ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ Χρονικοῦ, τῶν Μετεώρων λεγούσης: «σύγγραμμα ἱστορικόν ὡς ἐν συνόψει συντεθὲν δηλοῦν περὶ τῆς σκῆτεως διὲν τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκου τῆς Δουπιάνου καὶ Σταγῶν καὶ πῶς τὴν σήμερον λέγεται τοῦ Μετεώρου»<sup>1)</sup>.

Ὁ Οὐσπένσκις (σ. 444) τὸν δουπιανίτην ἱεροδιακόνον Κυπριανὸν ὁρθῶς ταυτίζει τῷ ἔξ ἐπιγραφῆς τῆς μονῆς ἁγ. Νικολάου τοῦ Ἀναπαυσᾶ γνωστῷ ἱεροδιακόνῳ Κυπριανῷ ἔτους 1528· περὶ δὲ τοῦ δουπιανίτου ἱερομονάχου Ἀνθίμου ὁμιλοῦμεν κατωτέρω. Ἐν τῷ τρίτῳ μέρει τοῦ ἡμετέρου χρονικοῦ βεβαιοῦται ὅτι ἡ παρακμὴ καὶ διάλυσις τῆς σκῆτης ἤρχισεν ἔξ ὅτου κατελύθη τὸ πρωτάτον τῆς Δουπιάνης,<sup>2)</sup> «ἀπορφανισθείσης γὰρ τῆς σκῆτεως τοῦ ἑαυτῆς καὶ πρώτου ποιμένος τὰ πάντα εἰς διαρπαγὴν καὶ ἀφανισμόν ἐναπελείφθησαν». Διότι οἱ τῷ 1521 «εὐρισκόμενοι ἐν ταῖς ἀγίαις ταύταις μοναῖς ἡρημωμένας ταύτας ἠύρηκασιν». Σύγχρονος δὲ τότε ἀνακαινιστῆς ἐνεφανίσθη ἐν τῇ σκῆτῃ ὁ πνευματικὸς παπᾶ κὺρ Ἀνθίμος ὅστις «ἀνέστησε καὶ ἐκαλλιέργησε τὰς ἡρημωμένας μονὰς» τῆς σκῆτης. Τοῦτο ἐξήγειρε τὴν ἀντίδρασιν τῶν τοῦ ἰδίως Μετεώρου, φοβουμένων παρευδοκίμησιν ὑπὸ τοῦ Ἀνθίμου, οἵτινες δι' ἀφορισμῶν καὶ καθείρξεων ἠναντιώθησαν εἰς τὸ ἀνακαινιστικὸν ἔργον τοῦ παπᾶ Ἀνθίμου, κατ' αὐτοῦ «ποιοῦντες ὕβρεις αἰσχρὰς καὶ κακώσεις καὶ ζημίας ἀνηκέστους». Πρὸς χρονολογικὸν προσδιορισμὸν τῆς ὑπὸ Ἀνθίμου ἀνακαινίσεως χρησιμεύει ἡμῖν τὸ ἐπιφερόμενον: «οὕτω γὰρ τῶν πραγμάτων κακῶς ἐχόντων οἱ ἐν τῷ λίθῳ τοῦ Βαρλαάμ ὃ τε κὺρ Νεκτάριος καὶ ὁ κὺρ Θεοφάνης οἱ ὀσιώτατοι πατέρες ἐβουλήθησαν ποιῆσαι εἰς τὸν λόγον ὡς τίποτε περιβόλιον». Διότι οἱ ἀδελφοὶ Νεκτάριος καὶ Θεοφάνης οἱ ἀνακαινιστὰι τῆς μονῆς Βαρλαάμ εἶναι ἡμῖν γνωστοὶ ἐκ πολλῶν ἐπιγραφῶν, ἐγγράφων καὶ κειμένων ὅτι ἔξ Ἰωαννίνων μὲν εἰς τὴν σκῆτῃν Δουπιάνης ἦλθον τῷ 1500·1, τὸν δὲ ναὸν τῶν ἁγ. Πάντων ἐπὶ τοῦ Βαρλαάμ ἀνήγειραν τῷ 1541·2·<sup>3)</sup> Τούτων ἐν Μετεώ-

<sup>1)</sup> Πρὸς τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην τοῦ χρονικοῦ παραβλητέον τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ ἡπειρωτικοῦ χρονικοῦ ἐκδ. *Οὐσπένσκις* (σ. 422) «σύγγραμμα ἱστορικόν ὡς ἐν συνόψει συντεθὲν δηλοῦν τοὺς ἀπὸ τοῦ . . . ». Περὶ ἐπικρατήσεως τοῦ Μετεώρου ἰδὲ Ἀθηνᾶς 24,358 ἐ.]

<sup>2)</sup> Ἡ κατάργησις τῆς ἀρχῆς τοῦ πρώτου ἐν Ἀθῶν ἔγινε περὶ τὸ 1584 ὅτε συνεκροτήθη ἐκ τῶν ἐπιλέκτων μοναχῶν ἡ σύναξις τοῦ πρωτάτου, ἰδὲ *Σμυρνᾶκη*, Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 326. Κατὰ τὸν Ἀδαμαντίου τὸ πρωτάτον Σταγῶν κατελύθη μετὰ τὸ 1490.

<sup>3)</sup> Δελετ. Ἱστορ. ἐτ. 7,162 ἐ. Βυζαντιδ. Α'. 306-8, Ν. Ἑλληνομνήμ. Β'. 93 ἐ.

ροῖς σύγχρονος ὑπῆρξεν ὁ ἀνακαινιστὴς παπᾶ Ἄνθιμος, διάφορος τοῦ δουκιανίτου Ἄνθιμου.

Καθ' ὃν χρόνον πρῶτος τῆς σκῆτης Σταγῶν ἦτο ὁ ἡγούμενος Παντοκράτορος Ἱερομόναχος Ἀκάκιος «οὐδεὶς ἦν ὁ ἀντιπριούμενος αὐτῷ». Αἴφνης θανόντος τοῦ Ἀκακίου ἢ ἄλλως ἐκβληθέντος τῆς ἀρχῆς Γαλακτίων τις ἐν τῷ ἰδίῳ Μετεώρῳ μοναστῆς διὰ δωροδοκίας τῶν Τουρκικῶν πολιτικῶν ἀρχῶν ἀνεγνωρίσθη πραξικοπηματικῶς ἡγούμενος τοῦ Μετεώρου. Ἡ διοίκησις αὐτοῦ, πρὸ τοῦ 1481-2, ὡς παρὰ τὴν γνώμην τοῦ Οὐσπέנסκη ἀποδέχομαι,<sup>1)</sup> ὑπῆρξε τοσοῦτον ἀτάσθαλος ὥστε καὶ ὁ μητροπολίτης Λαρίσης Διονύσιος<sup>2)</sup> καὶ ὁ ἔπειτα μὲν οἰκουμενικὸς πατριάρχης Νήφων, τότε δὲ μητροπολίτης Θεσσαλονίκης (πρὸ τοῦ 1486), μετὰ δυσκολίας κατώρθωσαν νὰ ἐκδιώξωσι τὸν Γαλακτίωνα ἐκ τοῦ Μετεώρου εἰς τὸ Κορακονήσιν τῆς Ἄρτης. Τὸ Κορακονήσιν τοῦτο εἶναι ἀναμφιβόλως ἢ κοινῶς λεγομένη Καρακονησιά, ἐν τῷ Ἀμβρακικῷ κόλπῳ νησίς, πλησίον τῆς Σαλαῶρας, πάντως Κορακονησιά, ὡς κοράκων ἐνδιαίτημα.<sup>3)</sup> Ἐπὶ ταύτης ὑπάρχει μονὴ εἰς τὴν τὴν Γέννησιν τῆς Θεοτόκου ἀφιερωμένη, ἣτις ὡς ἐκ τοῦ ἡμετέρου Χρονικοῦ δῆλον, ἀνακτέα ἐλλείπει ἄλλης πηγῆς, εἰς τὸν δέκατον πέμπτον αἰῶνα τοῦλάχιστον· διότι ἐκεῖ ὁ μετεωρίτης Γαλακτίων ἐξωρίσθη, ὅπου οἰκτρῶς ἐτελεύτησε, «τυμπανιαῖος» ἔτι τῷ 1521 κείμενος, «φρικτὸν θέαμα», ἔνεκα τοῦ ἀφορισμοῦ τῶν ἀρχιερέων. Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο τοῦ Γαλακτίωνος, ὡς εἰκάζω, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν Λαρίσης Διονύσιον νὰ προαγάγῃ εἰς ἡγούμενον Μετεώρου τὸν Ἱερομόναχον Ἰωάσαφ, διατελέσαντα πατέρα τοῦ Μετεώρου πρὸ τοῦ πραξικοπήματος τοῦ Γαλακτίωνος<sup>4)</sup>.

(Ἔπεται ἡ συνέχεια)

I. Κ. ΒΟΓΙΑΤΖΙΔΗΣ

<sup>1)</sup> *Heuzey*, Ἐνθ' ἄνωτ. 486 ἀναγράφει τὸν Γαλακτίωνα μετὰ τὸν Ἰωάσαφ (1426), ὁ δὲ *Οὐσπέנסκης* σ. 156 ἀλλάγει εἰς τὸ ἔτος 1483.

<sup>2)</sup> Οὗτος εἶναι ὁ αὐτὸς τῷ καὶ ἀνωτέρω μνημονευθέντι († 1510) καὶ κτήτορι τῆς ἐν Μετεώροις μονῆς ἀγ. Νικολάου τοῦ Ἀναπαυσᾶ. Ἄλλως ὁ *Οὐσπέנסκης*, Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 444. Ὁ *N. Γιαννόπουλος* ἐν Ἐπετηρ. Παρνασσῶ τὸμ. ΙΓ' σ. 261 σφαιερῶς ἀναγράφει Διονύσιον Β' 1396 ὡς προαγόντα τὸν μετεωρίτην Ἰωάσαφ, Διονύσιον δὲ Γ' ἀναγράφει κατὰ τὰ ἔτη 1487—1490. <sup>3)</sup> Κορωνησιά καλεῖται ἡ νησίς παρὰ *Σεραφεῖμ Βυζαντιῶ*, *Δοκίμιον* περὶ Ἄρτης. ἐν Ἀθήναις 1884 σ. 170.321. <sup>4)</sup> Ὁμοίως *Οὐσπέנסκης*, Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 156,383.